

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

HALKEVLERİNİN EĞİTİM FAALİYETLERİ (1932-1951)

HASAN ÇOLAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MAYIS, 2019
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

HALKEVLERİNİN EĞİTİM FAALİYETLERİ (1932-1951)

HASAN ÇOLAK

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 16.05.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

MAYIS, 2019

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 09/05/2019 tarih ve 287/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/7 maddesine göre, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hasan ÇOLAK'ın "Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri (1932-1951)" başlıklı tezini incelemiş ve aday 16/05/2019 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ⁶⁰ dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine ^{0,50.000} ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Üye

Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri (1932-1951)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 16/ 05/ 2019

Hasan ÇOLAK

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

HALKEVLERİ EĞİTİM FAALİYETLERİ (1932-1951)

HASAN ÇOLAK

Yüksek Lisans, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özgür Yıldız

Mayıs 2019, 77 sayfa

Halkevleri, kent kent organize olarak Türk İnkılâplarının hayata geçirilmesini hedeflemiştir. Çağdaş bir ülkeyi hedefleyen Atatürk laikliğe dayalı bir yönetimi benimsemişti. Dini siyasetle alet etmeden özgür düşünceli bireylerin ülkenin kilometre taşı olduğunun bilincindeydi. Zira Osmanlı dine dayalı yönetimden özellikle son iki yüz yılda kötü şekilde etkilenmişti. Yönetim istismarcı sözde din adamlarının etkisiyle bilimsel bilgiden ve çağdaş toplum düzeyinden uzak hale gelmişti. Yeni kurulan Cumhuriyet'te eskiye ait ideoloji veya tutumun yer almaması için çaba gösterilmiştir. Bu doğrultuda, halkevleri eskiye ait ideoloji ve tutumu geride bırakmış ve toplumsal olarak bu hususun benimsenmesi için çalışmıştır. Halkçılık temeline oturtulan halkevlerinin kuruluş amaçları çok çeşitlidir. Öncelikle yüzlerce yıldır yaşadığı toprakları ve medeniyetini tanıtarak milli bilinci uyandırmaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak kendi tarihine, diline bilimsel bilgiyi ön planda tutan bir toplum oluşturmaktır. Bu sayede Türklerin barbar ve medeniyetsiz olduğu görüşü de ortadan kalkacaktı. Halkevleri kültürel anlamda faaliyetler yürüterek toplumda bilinçlendirmeyi amaç edinmesinin sosyal dayanışma kurumları olarak da hizmet vermiştir. Osmanlı döneminde de milli birlik oluşturmayı hedefleyen Türk Ocakları vardı. 19. yüzyılda Osmanlı'da ortaya çıkan Fikir Akımlarından biri Pan-Türkizm faaliyetleri sonucunda 1911 yılında Türk Ocakları kurulmuştu (Üstel, 2011:13). Türkçülük ile ilgili çalışmalar yapan Türk Ocakları Milli Mücadele'ye katkıda bulunmuşlardı. Atatürk'ün ölümünden sonraki dönemlerde Halkevlerine katılım bu sayıda olmamıştır. Bunun da sebebi C.H.F'nin yeni yönetiminin köylünün kalkınması için Köy Enstitülerine ve şehirlerdeki Halkevleriyle bağlantıyı sağlamak amacıyla köylerde Halkodalarının kuruluşuna öncelik tanınmasıdır. Halkevlerinin giderek sayıları istenen düzeyde artmadığı gibi 1947 yılından itibaren Halkevi açılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Ocakları, Halkevleri, Halkçılık, İnkılaplar, Toplumsal Kaynaşma, Eğitim, Vildan Aşır SAVAŞIR

ABSTRACT

HALKEVLERİ'S EDUCATION ACTIVITIES (1932-1951)

HASAN ÇOLAK

Master Thesis, The Department of Primary Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özgür YILDIZ

May 2019, 77 pages

The community centers aim to bring the Turkish revolutions to life. Aiming at a modern country, Atatürk adopted a secular rule. He was aware that free thoughtful individuals were the milestone of the country without practicing with religious politics. Infact, the Ottoman religion was badly affected by the administration over the last two hundred years. The administration had become far away from scientific knowledge and the level of contemporary society by the influence of so-called clergymen. In the newly established Republic, efforts were made not to include the old ideology or attitude. To this end, Public houses left behind the old ideology and attitude and worked to adopt this issuesocially.

The purpose of the establishment of the community centers on the basis of populism is very diverse. First of all, it is to awaken national consciousness by introducing its lands and civilization. As a natural consequence of this, it was to create a society that prioritized scientific knowledge believing in its history and language. Thus, the view that the Turks are barbarian and uncivilized will be eliminated.

In the period from its foundation to the death of Atatürk, the activities of the Community Centers in the society were very high. In 1938, the population of Turkey participated in the activities of the People's Houses close to half. The participation of the People's Houses in the period after Atatürk's death was not in this number. The reason for this is that the new administration of C.H.F is giving priority to the Village Institutes for the development of the villagers and the establishment of the Halkodası in the villages in order to connect with the People's Houses in the cities. The number of community centers has not increased at the desired level, and since 1947 the Public House has not been opened.

KeyWords: Turkish Hearths, Public Houses, Populism, Revolutions, Social Cohesion, Education, Vildan Aşir SAVAŞIR

ÖNSÖZ

19 Şubat 1932’de açılan Halkevleri genel olarak halk eğitimi konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Kuruluş amaçlarından biri olan halkın eğitilmesi için tüm yurt genelinde çalışmalar yapmışlardır. Halkevleri birer Halk üniversitesi görevi görmüştür. Eğitim, yaşamın bir parçası olarak insanı topluma kazandırmada en önemli öğelerden birisidir. Bu sistem iyi işlediği zaman toplumların kalkındığını görürüz. Eğitim Atatürk’ün daha Cumhuriyet ilan edilmeden önem verdiği konuların başında gelmektedir. Eğitim, halkın ve devletin kalkınması, hedef ve amaçlarına ulaşabilmesi açısından önemli bir araçtır. Bunun için eğitime önem verilmeli ve gerekli çalışmalar özenle yapılmalıdır. Devletlerin geleceğe güvenle bakabilmesi için halkının eğitimine gereken titizliği göstermeli ve eğitime gerekli olan yatırım yapılmalıdır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yüksek Lisans eğitimim sırasında her zaman desteklerini esirgemeyen ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışmanım Doç. Dr. Özgür Yıldız, hocalarım Doç. Dr. Gürsoy Akça, Doç. Dr. Sabri Sidekli ve Doç. Dr. Zafer Tangülü’ye teşekkür eder, saygılar sunarım. Çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli eşim Fatma Çolak, değerli annem Habibe Çolak, saygıdeğer babam Musay Çolak ve arkadaşlarım Dr. Sinan Kıyanç, Şenol Sırma ve Çağlayan Sevinç’e teşekkür ederim. Çalışmamı oğullarım Musa Tunahan ve Ünal Oğuzhan’a armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
EKLER DİZİNİ.....	xii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem Cümlesi ve Alt Problem Cümlesi.....	9
1.1.1. Problem.....	9
1.1.2. Alt Problemler.....	9
1.2. Araştırmanın Önemi.....	9
1.3. Araştırmanın Amacı.....	10
1.4. Sınırlılıklar.....	10
1.5. Tanımlar.....	10

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Kapanması.....	11
2.2. Halkevlerinin Kuruluşuna Neden Olan Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Faktörler.....	16
2.2.1. Halkevlerinin Kuruluşundan Önce Türkiye Cumhuriyet’inde Eğitim.....	17
2.2.2. Halkevlerinin Kurulması.....	18
2.2.3. Halkevlerinin Açılması.....	20
2.3. Halk Evlerinin İdaresi.....	25
2.3.1. Halk Evi Binaları.....	29
2.4. Halkevlerinin Kuruluş Amacı.....	31
2.5. Atatürk Ve Halkevleri.....	33
2.6. Halkevlerinin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri.....	35
2.7.1. Dil, Tarih Edebiyat Şubesi.....	38

2.7.1.1. Konferans ve Tören Çalışmaları	41
2.7.1.2. Türk Dili ve Folklor ile İlgili Faaliyetleri	42
2.7.1.3. Tarih Çalışmaları	42
2.7.1.4. Dergi Çalışmaları	43
2.8. Güzel Sanatlar Şubesi	44
2.9. Temsil Şubesi	47
2.10. Spor Şubesi	50
2.11. İhtimai Yardım Şubesi	51
2.12. Halk Dershaneleri Ve Kurslar Şubesi	52
2.13. Kütüphane Ve Neşriyat Şubesi	53
2.14. Köycüler Şubesi	54
2.15. Müze ve Sergi Şubesi	55
2.16. Halkevlerinin Kapanışı	56

BÖLÜM III YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Evren ve Örneklem	60
3.3. Verilerin Toplanması	60
3.4. Verilerin Analizi	61

BÖLÜM IV BULGULAR

4.1. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Bulgular	62
4.2. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Yorumlar	63

BÖLÜM V TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma	65
---------------------	----

5.2. Sonuç	65
5.3. Öneriler.....	69
KAYNAKÇA	70
EKLER.....	74
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜ: Ankara Üniversitesi

AÜTİTE: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tarih Yolu Dergisi

C: Cilt

CHF/CHP: Cumhuriyet Halk Fırkası

ÇTTAD: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi

DP: Demokrat Parti

S: Sayı

s: sayfa

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Mustafa Kemal Atatürk Türk Ocaklarında.....	74
Ek 2. Halkevlerinde Müsamere.....	75
Ek 3. 21 Şubat 1937 Tarihli Halkevinde Yapılan Tören.....	76

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim toplumun temel taşıdır. Toplumun birbirini anlamasını ve bütünleşmesini sağlamaktadır. Mustafa Kemal, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını sürdürmesinin toplumsal eğitimle olabileceğinin farkındaydı. Sadece gençlerin değil yetişkinlerinde eğitilmesi milletlerin geleceğini garanti altına almaktadır (Demirtaş, 2008).

Mustafa Kemal genç Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasının tek yolunun eğitim olduğunu bu yüzden devrimlerin halk tarafından benimsenmesi konusunda yapılacak düzenlemeler için özen göstermiştir. Bu amaçla, eğitimle ilgili yapılacak her türlü yeniliklere kendisi eğitim konusundaki yeniliklere önderlik etmiş ve bu yeniliklerin gerekçelerinin halk tarafından anlaşılması için açıklamalar yapmıştır. En önemli görevin öğretmenlere düştüğünü belirtmiş, tüm aydın kesimin halkla iç içe olması, özellikle okuma yazma bilenlerin bilmeyenlere öğretmesini dile getirmiştir. Kısaca ülkede eğitim alanında bir seferberlik yapılması gerektiğini vurgulamıştır (İnan, 1959).

Cumhuriyetin ilanıyla beraber tamamen yeni bir eğitim sistemi kabul edilmiştir. Maarif sistemi değiştirilmiş, okullara yeni bir yön verilmişti. Modern eğitim sistemi Türk toplumuna uygun hale getirilmiştir (Binbaşıoğlu, 2014).

Mustafa Kemal cumhuriyet rejimin anlaşılması ve yapılan reformların halk tarafından benimsenmesi amacıyla kurdurtmuştur. Halkevleri, Atatürk Devrimlerinin halk tarafından kavranıp benimsenmesi ayrıca kültürel birlik sağlamak için oluşturulmuş olan kültür ve eğitim kurumudur. Bu amaçla, 19 Şubat 1932 tarihinde, on dört il merkezinde halkevleri açılmıştır (Arıkan, 2004). Cumhuriyetin ilanından yapılan inkılaplarla, yeni rejimin sağlam temellere oturtulması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyetlere

ulaşmasıdır. Siyasi, ekonomik, hukuki, sosyal, kültürel ve eğitim alanında gerçekleştirilen inkılâp hareketlerinin tüm vatandaşlara anlatılması ve toplum tarafından benimsenmesi için uğraşmıştır. Bu noktada eğitim alanında gerçekleştirilen inkılâp hareketleri diğer alanlardaki inkılâpları da kapsayıcı bir özellik taşımaktadır. Modern, çağdaş, laik ve milli bir eğitim sistemi oluşturularak Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temellere oturması, gelecekteki büyük hedeflerine ulaşması ayrıca yapılan diğer inkılâpların anlaşılması ve kabul edilmesi açısından önemlidir.

Eğitim sisteminde Osmanlı Dönemi'nde de yenilikler yapılmıştır. Ancak o dönemde yapılanlar eğitim alanında beklentilere karşılık verememiştir. Osmanlı'da aynı anda iki farklı eğitim sisteminin olması da toplumsal kaynaşmayı engellemiştir. Aksine toplumda farklı sınıfların ortaya çıkmasına yani toplumsal bölünmeye zemin hazırlamıştır. Bu nedenle cumhuriyetin ilanından sonra eğitim sistemindeki çok başlılığı sona erdirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. 3 Mart 1924 tarihinde eğitim ve öğretimin laiklikle paralel olarak ilerlemesi amacıyla oldukça önemli kararlar alınmış, eğiti ve öğreniminde aynı doğrultuda gelişmesini sağlayacak en önemli adımlar atılmıştır. Bu tarihte Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı Hanedanının yurt dışına çıkarılmasına ilişkin tasarı, Şer'iyeye ve Evkaf Bakanlıklarının kaldırılmasına ilişkin tasarı, Tevhid-i Tedrisat hakkındaki tasarılar kabul edilmiştir (Akgün, 1983).

Bu tasarılarından Tevhid-i Tedrisat tasarısının kabul edilip kanunlaştırılmasıyla birlikte Atatürk'ün hedeflediği laik ulusal ve milli eğitimin ilk büyük hareketi gerçekleştirilmiştir. Oluşturulmak istenen çağdaş ulus için çağdaş ve özgür düşüneli bireylerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu hedefe ulaşmak için ülkenin sistemli bir eğitim programına ihtiyaç duyduğu daha Milli Mücadele devam ederken toplanan Maarif Kongresinde ifade edilmiştir.

Halkevleri, kent kent organize olarak Türk İnkılâplarının hayata geçirilmesini hedeflemiştir. Çağdaş bir ülkeyi hedefleyen Atatürk laikliğe dayalı bir yönetimi benimsemişti. Dini siyasetle alet etmeden özgür düşünceli bireylerin ülkenin kilometre taşı olduğunun bilincindeydi. Zira Osmanlı dine dayalı yönetimden özellikle son iki yüz yılda kötü şekilde etkilenmişti. Yönetim istismarcı sözde din adamlarının etkisiyle bilimsel bilgiden ve çağdaş toplum düzeyinden uzak hale gelmişti. Yeni kurulan Cumhuriyet'te eskiye ait ideoloji veya tutumun yer almaması için çaba gösterilmiştir.

Cumhuriyetin eğitim hedefleri halkın tümünü kapsamaktadır. Ancak uzun yıllar süren savaşlar halkın eğitim açısından zayıf kalmasına neden olmuştur. Eğitim alan ve okuma yazma bilen küçük bir kesimin dışında diğerleri eğitimsizdi. Oysa Atatürk gerek çeşitli toplantılarda gerekse yapmış olduğu yurt gezilerinde halkın gücüne dikkat çekmiş, halk egemenliğinin ne olduğunun halk tarafından tam manasıyla kavranmasının önemini tekrar tekrar vurgulamıştır (Türkoğlu ve Uça, 2011).

Toplumun her kesiminin eğitilmesinin ne kadar önemli olduğunu belirten Atatürk, *Halk Eğitimi*, en genel anlamıyla geniş kitleye yönelen eğitsel çabaların tümünü kapsamaktadır. *Kitle Eğitimi*, *Toplum Eğitimi*, *Temel Eğitim*, *Sosyal Eğitim* ve *Yaygın Eğitim* adları altında toplumda çocukluktan yaşlılığa kadar her kesiminin eğitilmesinin önemini vurgulamıştır (Geray, 1975).

Toplumdaki her bireyi toplumsal ihtiyaçlar ve hedefler doğrultusunda eğiterek, toplumsal ilerlemeyi sağlamak; bireyin yaşamını daha iyi şartlarda sürdürebilmesi ve toplum yapısı içinde üzerine düşen görev ve sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirebilmesi için bireylere bu konuda verilecek eğitime bağlıdır. İnsanlık tarihi boyunca halkın eğitimin devletlerin geleceğinin teminatı olduğu dile getirilmiştir. Halkın, ekonomik ve kültürel seviyesinin yükseltilmesi ve başarıya ulaşabilmesi için kesinlikle halkın bilgilendirilmesi ihtiyacı vardır (Eraslan, 2003).

Toplumlar ekonomik, siyasal ve sosyal krizler geçirmiş bu yüzden toplumsal birlik ve beraberlik bozulmuştur. Böyle zamanlarda toplumu yeniden kurmak ve biçimlendirmek için halk eğitimi çalışmaları önem kazanmıştır. Atatürk, yapılacak inkılâpların benimsenmesinin yapılacak olan değişimler ve yenilik hareketlerinin benimsenmesinin yetişkinlerin eğitimiyle sağlanabileceğinden bahsetmiştir. Yani halk eğitilmelidir (Celep, 1993).

Değişen şartlar nedeniyle tüm devletler halk eğitiminin önemini anlamışlardır. Programlı olarak çalıştıkları bir konu haline gelen halk eğitiminin önemini şu şekilde açıklamak mümkündür; örgün eğitimden yararlanamayanlara eğitim olanağı sağlamak, çocuğun kişiliğinin gelişmesi için aileleri eğitmek, verimliliği arttırmak, toplumsal sorunlara kitlelerin desteğini sağlamak, yetişkine, eğitimine devam fırsatı verebilmek, okulların sınırlı eğitim etkinliğine sahip olması (Celep, 1993).

Atatürk ile beraber, halk eğitimi konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Halk eğitimiyle eğitilmiş nesiller yetiştirilerek, bilimsel veriler ışığında düşünmeye halk eğitimi, vatandaş yetiştirme işinde vatandaşta körü körüne ve teklifsizce kabul etmek ve inanmak yerine, bilim gözü ile araştırmayı, tahlil ve tenkit etmeyi öğretmeyi amaçlar. Bu şekilde analiz eden, doğruyu yanlış ayırt eden ve kendi hak ve özgürlüklerini bilen, toplumlar yetişir.

Halk Eğitiminin birinci amacı toplumda bilimsel düşünmeyi öğretip, benimsetmektir. Bu şekilde insana kıymet veren ve onu değerlendiren demokrasiyi benimseyen toplumlar oluşturulabilir. İkincil olarak bireylere meslek kazandırmaktır. İnsanoğlunun temel amacı hayatını refah olarak artırmaktır. Bu itibarla, maddi refahı artırma ve ilerleme yolları gösterilecek olursa, birçok kimse bunları öğrenmek, yeni meslek bilgileri edinmek veya mesleki bilgilerini ilerletmek isteyeceklerdir. Halk eğitiminin belirli ilkeler doğrultusunda planlanması gerekmektedir. Bu ilkelere devletlerin rejimleri ve vatandaşlarından beklentileri doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Cumhuriyetin gelecek nesillerden beklentileri ve eğitim hedefleri, uygulanan halk eğitimi politikalarını belirleyen en önemli unsur olmuştur (Çeçen, 2000).

Atatürk halk eğitimine çok önem vermiştir. Cumhuriyetin ilk Milli Eğitim Bakanı olan İsmail Safa tarafından 1923 yılında hazırladığı “*Misak-ı Maarif*” adlı genelge tüm illere gönderilmiştir. Bu genelgede halk eğitimiyle ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir:

Ulusal egemenliğin, ileride tehlikeye uğramaması için, büyük küçük bütün ulus bireylerinin, bütün ulusal, toplumsal grupların düşünce yönünden daha yükselmesi, onun ilkelerini bilinçli bir inançla kavraması gerekli idi. (...) Milli Eğitim yönetiminin üzerine alacağı ödev, yalnızca yeni kuşağı yetiştirmek değildir. Şimdiki kuşağın kültür (irfan) bakımından yükselmesine çalışmak, onun düşünce bakımından gereksinim duyduğu ilerleme ve gelişme yollarını düşünmek ve bunları sağlamak, Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğu altındadır. Geleceği, uzak yıllarda değil; yarının gelişmesinde aramak, en önemli ödevlerimizden birini oluşturur. (...) İlk amacımız, ulusal ve çağdaş eğitimi, yurdumuzun en uzak köşelerine kadar yaymak olacaktır (Binbaşoğlu, 2014: s.431).

Gönderilen bu genelgeden sonra, *Halk Maarif Projesinde* Bakanlığa bağlı “*Halkı Tenvir Müdüriyeti Umumiyesi*” kurulmasını teklif edilmiştir (Çeçen, 2000). 1926 yılında halk eğitimi çalışmalarını yapmakla görevlendirilen İlköğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlı bir *Halk Eğitimi Şubesi* kurulmuştur. Böylece halk eğitiminin planlı ve programlı bir şekilde

devam etmesi için ilk adımlar atılmıştır. 1927 yılında bu şubenin çalışmaları sonucunda *Halk Dershaneleri ve Konferansları Talimatnamesi* adıyla bir talimatname yayınlanmıştır. Bu talimatnameye göre 1927–1928 öğretim yılında 3304 halk dersliği açılmış ve bu dersliklere toplam 64.302 vatandaş kayıt olmuştur (Bozkurt ve Bozkurt, 2009).

Halk eğitimiyle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sahip olması gereken temel özellikler belirtilmiştir. Sadece okuma yazma bilen bireyler yetiştirmek değil, vatandaşların hayati ve medeni bilgilere de sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Adı geçen talimatname açılacak olan Halk Dershanelerinin teşkilat yapısı, çeşitleri, öğrenim süresi, öğrenim tarzları, dersler, sınavlar, öğretmenlerin nasıl belirleneceği, öğretmen maaşları, dershanelerin nasıl teftiş edileceği, gelir ve giderlerinin nasıl belirleneceği, verilecek konferanslar ve yapılacak yayınlarla ilgili düzenlemelerde belirtilmiştir (Türkan, Demir, Altunay ve Şam, 2017). Daha sonra, Halk Okuma Odaları (1930) kurulmuş ve önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır (Kansu, 1974).

Halk eğitimi çalışmalarının sistemli çalışmaların başlangıcı olan halk dershanelerine halk büyük bir ilgi gösterilmiştir. Ancak halk dershaneleri açıldığı Latin harflerinin kabul edilmemiş olmasının yanı sıra, bu kurumda eğitim öğretim faaliyetlerinin Arap harfleriyle yapılmak zorunda olması beklenen hedefe ulaşılmasını engellemiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2009).

Okuma yazma bilen kişi sayısının az olması sebebiyle önce Arap harfleriyle okuma yazma öğretip, daha sonra toplumsal ve uygarlığa dair bilgilerin öğretilmesi için çalışmak çok zor hale gelmiştir. Bu durum harf inkılâbının yapılmasının gerekliliğini daha somut bir şekilde ortaya koymuştur.

1 Kasım 1928 yılında yapılan Harf inkılâbının ardından ülke genelinde bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Halk dershanelerinin yanında 11 Kasım 1928 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanan ve 24 Kasım 1928 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Millet Mektepleri Talimatnamesiyle, Millet Mektepleri açılmıştır (Demir ve Şam, 2017).

Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli eğitim faaliyetlerinden biri olan Halkevleri kuruluşu, işleyiş ve faaliyetleri açısından kendine özgü bir yapıya sahiptir. Ancak, kendinden önce ülke içinde ve dışında kurulan çeşitli dernek ve kuruluşlardan etkilenmiştir.

Halkçılık temeline oturtulan halkevlerinin kuruluş amaçları çok çeşitlidir. Atatürk ilkelerinden olan Halkçılık, "halk adına konuşmak ve onun iyiliğini istemek, halk yararını her sahada ve en önde ve vazgeçilmez saymak" (Eraslan, 2003) olarak tanımlayabiliriz. Öncelikle yüzlerce yıldır yaşadığı toprakları ve medeniyetini tanıtarak milli bilinci uyandırmaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak kendi tarihine, diline inanan bilimsel bilgiyi ön planda tutan bir toplum oluşturmaktır. Bu sayede Türklerin barbar ve medeniyetsiz olduğu görüşü de ortadan kalkacaktı.

Türklerin tarihinin sadece Osmanlı ile sınırlı olmadığı Orta Asya'dan beri edebiyat alanında eserler verdiği halkevlerinin faaliyetleri arasındadır. Milli değerlerin nesilden nesle aktarılmasında Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda kilit bir rol oynamıştır.

Osmanlı Dönemi'nde eğitim anlamında değişimin yaşandığı Meşrutiyet döneminde halk eğitimiyle ilgili üç önemli kurum göze çarpar: 1) İttihat ve Terakki Cemiyeti, 2) Türk Ocakları, 3) Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti (Karadağ, 1988). İttihat ve Terakki hükümeti boyunca, İstanbul Edirne gibi büyük şehirlerde "İttihat ve Terakki mektebi" adıyla bir takım parasız mektepler açmıştır. İstanbul'da bu mektepler çok fazlaydı (Çolak, 2001). Bunun yanı sıra, İttihat ve Terakki'ye ait kulüplerde halka eğitim veren gece dershaneleri açmış, bu dershanelerde cemiyet mensupları tarafından halka ücretsiz dersler verilmiştir. Osmanlı'daki tüm etnik ve dini unsurların dayanan ittihadı anasır ve eğitim yayınlarına dayanan neşri maarif ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur. Ancak beklenen hedeflere ulaşılamamıştır (Karadağ, 1988).

Halk eğitimiyle ilgili diğer bir kurum ise, Türk Ocakları'dır. Osmanlı döneminde de milli birlik oluşturmayı hedefleyen Türk Ocakları vardı. 19. yüzyılda Osmanlı'da ortaya çıkan Fikir Akımlarından biri Pan-Türkizm faaliyetleri sonucunda 1911 yılında Türk Ocakları kurulmuştu (Üstel, 2011).

Türkçülük ile ilgili çalışmalar yapan Türk Ocakları Milli Mücadele'ye katkıda bulunmuşlardı. Kültürel anlamda çalışmaları olan Cumhuriyet döneminde Ankara'ya taşınan Türk Ocakları Atatürk İnkılâplarının destekçisi ve takipçisi olmuştur. Genel

merkezde bilimsel, sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmiştir. Kendi imkânlarıyla halk okulları ve dispanserlerin kurulmasını sağlamıştır. Pek çok eser yayınlamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra da faaliyetlerine devam eden Türk Ocakları ise kapatılınca kadar halk eğitimiyle ilgili çalışmalarını sürdürmüştür. Yeni rejimin hedefleri doğrultusunda özellikle gençlerin toplanma yeri haline gelen Türk Ocağı şubelerinde yapılan toplantılara zaman zaman Atatürk'te katılmış ve çeşitli konuşmalar yapmıştır (Baltacıoğlu, 1950).

Türk Ocakları, inkılapların gerçekleştirildiği dönemde yapılan yeniliklerin tamamına destek vermiş, milliyetçilik, toplumsal modernleşme, yönetim biçimi olarak cumhuriyetin benimsenmesi ve özellikle laiklik konularının halka kabul ettirilmesi noktasında faaliyetlerde bulunmuştur (Çeçen, 2000). Ancak zaman içinde Türk Ocaklarının yeni rejimin hedeflerinden bazı noktalarda uzaklaşmaya başladığı görülmektedir.

Bu haliyle toplumda sosyal ve kültürel işlevler üstlenen Türk Ocakları bazı açılardan CHF ile ters düşmüştür. Bir kısım Türk Ocağı mensupları CHF'yi eleştirmesi hatta aleyhinde faaliyetlerde bulunması ve bazılarının da Serbest Cumhuriyet Fırkasına (SCF) katılması bu durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. CHF'li üyeler Türk Ocaklarının yeni kurulan rejime yararlı olmayacağını düşünmüşlerdir (Güz, 2011).

Atatürk'ün Halkçılık ilkesinin 1932 yılında Türkiye'de uygulanan en güzel örneğidir. Halk kavramı içinde her türlü etnik kökenli, değişik inançlara sahip ama aynı topraklar üzerinde binlerce yıldan beri tasada ve kıvançta ortak yaşamış topluluk vardır. Atatürk işte uzun yıllar geri bırakılmış Türk halkını çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için devletin resmi eğitim ve öğretim kurumlarını devreye sokmadan halkı gündelik hayatının arta kalan zamanında bilgilendirmek, beceri kazandırmak, güzel sanatlardan yararlandırmak amacıyla Halkevlerini kurmuştur. Atatürk'ün siyasi fikirlerini gerçekleştirmek için kurduğu partinin adı Halk Partisi'dir. Bu partinin kültür kolu olarak kurduğu kuruluşun adı da Halkevi'dir, yani Halkın Evi'dir. Bu evde yapılan tüm çalışmalarda Halk kendini evinde hissedecektir. Kültürel bir misyon üstlenen Halkevleri; Dil, Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Sahne Sanatları, Folklor, Spor, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Sosyal yardım, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müzeler ve Sergi alanlarında etkinliklerde bulunmuşlardır (Çeçen, 2000).

Kuruluşundan Atatürk'ün ölümüne kadar olan sürede, Halkevlerinin toplumdaki etkinlikleri çok fazlaydı. 1938 yılında Türkiye nüfusunun yarıya yakını Halkevlerinin faaliyetlerine katılmışlardır. Atatürk'ün ölümünden sonraki dönemlerde Halkevlerine katılım bu sayıda olmamıştır. Bunun da sebebi CHF'nin yeni yönetiminin köylünün kalkınması için Köy Enstitülerine ve şehirlerdeki Halkevleriyle bağlantıyı sağlamak amacıyla köylerde Halkodalarının kuruluşuna öncelik tanınmasıdır. Halkevlerinin giderek sayıları istenen düzeyde artmadığı gibi 1947 yılından itibaren Halkevi açılmamıştır. Halkevlerinin öneminin ve işlevinin azalmasında radyonun, sinemanın ve gazetelerin de olumsuz etkileri olmuştur. II. Dünya savaşının bitiminden sonra Türkiye'de radyo ve sinema sayısında büyük artış olmuştur. Gazeteler okuyucu çekmek için fiyatlarını sabit tutmuşlar ilaveler çıkarmışlardır. Ancak en önemli neden siyasidir. 1946 yılından itibaren çok partili sisteme geçilmesiyle devlet memurlarının ve özellikle öğretmenlerin Halkevlerinde görevlendirilmeleri zorlaşmıştır. Muhalefet daima bunu CHF aleyhine bir koz olarak kullanmıştır. CHF de kendisine siyasi bir yarar sağlayamadığını gördüğü Halkevlerini artık sadece eskiden olduğu gibi bir kültür kolu olarak devam ettirmekte yarar görmemiştir.

1950 yılında iktidar olan DP ile Halkevlerinin durumu değişmiştir. 1951 yılında 5830 sayılı kanun ile Türkiye'deki tüm halkevleri kapatılmış, tüm mülkleri hazineye devredilmiştir.

1960 ihtilalinden sonra kurulan Anayasa mahkemesi CHF'nin müracaatı üzerine 6195 sayılı yasayı iptal edilmiştir. Ancak CHF'nin Halkevlerine ait binaları da almak suretiyle Halkevlerini yeniden canlandırmak konusunda bir çabası olmamıştır. O dönemdeki C.H.P Genel Başkanı İsmet İnönü, Halkevlerinin 1960 yılında kurulan Türk Kültür Dernekleri ile birleşerek faaliyetlerine devam edeceklerini söylemiştir. Bundan da 1946'dan itibaren Halkevlerinden uzaklaşan CHF'nin 1960'lı yılların ortasında bile aynı tavrı koruduğu anlaşılmaktadır. 1930'lu ve 40'lı yıllarda büyük atılımlar yapan Halkevlerinin benzer işlevlerini bugün birbirleriyle ilgisi bulunmayan devlet kuruluşları, vakıflar, dernekler ve özel kuruluşlar üstlenmiştir. Bu da Halkevlerinin kuruluş amacının 2000'li yıllarda dahi önemini kaybetmediğinin bir kanıtıdır.

1.1. Problem Cümlesi ve Alt Problem Cümlesi

1.1.1. Problem

Araştırma problemi, Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerinin Yeri ve Öneminin bir bütün olarak araştırılması olarak belirlenmiştir.

1.1.2. Alt Problemler

- 1.Halkevlerinin kuruluş amacı nedir?
- 2.Halkevlerinin kuruluş süreci nasıl olmuştur?
- 3.Halkevlerinin kurulması Türk toplumunu nasıl etkilemiştir?
- 4.Halkevleri kurulmadan önce halkın eğitimi nasıl yapılmıştır?
- 5.Halkevleri kurulduktan sonra halkın eğitiminde ne tür değişimler meydana gelmiştir?
- 6.Halkevlerinin kapanış süreci nasıl olmuştur?
- 7.Halkevleri kapandıktan sonra halk eğitimi nasıl yapılmıştır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de Halkevleri konusunda çalışmalar yapılmıştır. Fakat Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri konusu az çalışılmış bir konudur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk eğitime önem vermiş, ülkenin gelişmesinin ve çağdaşlaşmasının tek yolunun eğitimden geçtiğini her fırsatta belirterek, eğitim alanında önemli adımlar atmıştır. Mustafa Kemal, sadece çocukların eğitimlerinin yeterli olmayacağını, geleceği şekillendirecek çocukları yetiştirecek yetişkinlerin de yaygın eğitim kapsamına alınmasını ve onların da eğitilmesini istemiştir. Bu nedenle Halkevleri de devrimleri yaymak, halkı toplumsal ve kültürel açıdan geliştirmek amacıyla Atatürk tarafından kurulmuş olan kurumlardır. Bu çalışmayı yapmamızdaki amaç; Atatürk dönemi eğitim

kültür alanında yapılan inkılâpların, insanlar üzerinde nasıl bir etki yaptığını ve insanların eğitime nasıl uyum sağladıklarını ortaya çıkarılması bakımından önem arz etmektedir.

Konunun Türkiye’de az çalışılan konulardan biri olması çalışmayı nitelikli kılmıştır. Araştırmada Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri ayrıntılarıyla incelenmiştir. Araştırma, Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri ile ilgili yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkarılması hedefine hizmet edecektir. Bu bilgilerin eğitim-öğretim hayatına kazandırılmasına katkıda bulunacaktır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, 1932–1951 yılları arasında Türkiye de Halkevlerinin aracılığı ile gerçekleştirilen halk eğitimi faaliyetlerinin alanlarını ve boyutlarını tespit etmektir.

1.4. Sınırlılıklar

Çalışma, 1932-1951 yılları arasında Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Halk: Halk bir milleti oluşturan insanlar topluluğuna denir. Halkı milletten ayıran en önemli fark, halk bir toplumda halen yaşamakta olan çeşitli toplum kesimlerini kapsar. Millet ise geçmişten geleceğe doğru belirli bir soyu ifade eder.

Halkevi: Halkevleri, Cumhuriyetin laik, bilimsel düşünen ve yurttaşlık kültürü etrafında bir araya gelmiş insanlar topluluğu oluşturmak için Cumhuriyet yönetimini pekiştirmek amacıyla devlet tarafından kurulmuş olan resmi kurumlardır.

Eğitim: İnsan davranışlarında bilgi, beceri, anlayış, ilgi, tavır, karakter ve önemli sayılan kişilik nitelikleri yönünden belli değişimler sağlamak amacıyla yürütülen düzenli bir etkileşimdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Kapanması

Türkiye Cumhuriyeti'nin dokuzuncu yılında yani 1932 yılında kurulmuş olan Halkevlerinin geçmişi eskiye dayanmaktadır. Yaygın kanaatte göre, Halkevleri işleyiş ve faaliyetleri bakımından Türk Ocakları'nı model almıştır. Zira Türk Ocakları ve Halkevleri arasındaki benzerlikler çok fazladır.

Türk Ocakları Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuştur. İmparatorluklar birçok milletten oluşan bir mozaiktir. 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan Milliyetçilik akımı, monarşileri etkilemiştir. Bu dönemde imparatorluklarda yaşayan birçok millet bağımsız olmak amacıyla isyan etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu da bu durumdan etkilenmiştir. Yusuf Akçura bu etkileşimin Osmanlı'yı nasıl etkilediğini şöyle anlatmıştır:

Her kavim, diğer kavimlere karşı daima kendi hususiyetini duymuş ve çoğunlukla kendi üstünlüğünü iddia etmiştir. Bu duygu ve iddia, milliyetçilik fikrinin içgüdü ile meydana gelen ilk başlangıcıdır. Türk kavimlerinde bu duygu ve iddianın her zaman var olduğu hiç korkmadan tasdik edilebilir. Fakat söz konusu olan 'milliyet fikri', bu duygu ve iddianın çok gelişmiş bir safhasıdır. Kavmiyet duygusunun, milliyet fikri derecesine yükselmesi, Doğu'da değil, Batı'da meydana gelmişti (Akçura 2012: s.25-26).

19. yüzyılda Osmanlı'nın dağılmasını önlemek amacıyla Tanzimat sonrası aydınları pek çok fikri akımı benimsemişlerdir (Ortaylı, 2018). İslamcılık, Türkçülük gibi. Ancak fikir akımlarının işe yaramaması, ekonomik ve siyasi çözümlerle birlikte sömürgeleşmeye karşı aydınların çözüm bulamaması yüzünden Osmanlı dağılma sürecine girmiştir.

Temelleri Tanzimat dönemindeki aydınlarla oluşmuş olan Türk Ocakları II. Meşrutiyet Dönemi'nde 1912 yılında kurulmuştur. Aynı dönemde kurulan birçok dernek ve örgüt arasında varlığını en fazla sürdüren olmuştur. Osmanlı'nın kurtuluşunun Türkçülükle bağlantılı olduğunu dile getiren Türk Ocakları'nın şube sayısı diğerlerinden daha fazlaydı. Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Fuat Köprülü, Mehmet Emin Yurdakul, Halide Edip Adıvar, Hüseyin Cahit Yalçın, Akil Muhtar ve Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi dönemin edebi ve fikir insanları Türk Ocakları'nın kurulmasında yer almışlardır (Üstel, 2011). Anıl Çeçen Türk Ocakları'nın kuruluşuyla ilgili şunları nakletmektedir

Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek gerilemesi ülkedeki Türk çevreleri harekete geçirmişti. Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi Rusya kökenli Türklerin, Türklerin kökü ve geçmiş tarihi üzerine yaptıkları çalışmalar, Turancı hareketin bir araya gelmesine zemin hazırlamıştır. 1911 yılında Türk Yurdu dergisini çıkarmışlardı. Daha sonra 12 Mart 1912'de Türk Ocakları'nı kurmuşlardı. İlk başkan Mehmet Emin Yurdakul'du. Yitirilen savaşların yarattığı ezikliği silmek üzere ülke çapında bir hava estirdiler. Türk kamuoyunu 1. Dünya Savaşına hazırlayan Türk Ocağı, yenilgilerin sürmesi üzerine toplumda istendiği kadar etkili olamadı. Namık Kemal'in "Osmanlı Vatanı" ve Türkçülerin "Turan Vatanı" artık düşlerde kalmıştı. Türk Ocakları genel merkezi bir Türk Enstitüsü gibi çalışarak Türk tarihinin ana hatlarını ortaya çıkarıyor ve halkın uluslaşma sürecine katkıda bulunmaya çalışıyordu. Türk Ocakları'nın amacı tüzüğün ikinci maddesinde; İslam kavimlerinin başlıca önemlisi olan Türklerin ulusal terbiyeye bilimsel, sosyal ve ekonomik düzeylerini geliştirmek ile Türk ırk ve dininin olgunlaşmasına çalışmak biçiminde belirtiliyordu (Çeçen, 2000: s.86-87).

İttihat ve Terakki Partisi 1913 yılından sonra tüm siyasi dernek ve oluşumları kontrol etmeyi amaçlamıştır. Hatta 1918 yılında, İttihat ve Terakki Partisi, Türk Ocaklarını yönetme talebinde bulunmuştur. Ancak Türk Ocakları mesafeli bir tavırla bu durumu bir sorun haline gelmeden çözmüştür. 1912-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde otuz şubeye sahiptir (Karaer, 1989).

Millî Mücadele sırasında önemli faaliyetlerde bulunan Ocaklar, İstanbul'un işgali sonrasında 1923 yılında tekrar açılmışlardır. İzmir'de Maşatlık (Güneş, 2000) ve İstanbul'daki Sultanahmet Mitinglerini (Aydemir,1989) düzenleyen Türk Ocakları Milli Mücadelenin anlaşılmasında ve zafere giden yolda etkili olmuştur (Arıkan ve Deniz, 2004). Mitinglerin birleştirici gücünden rahatsız olan İngilizler, Türk Ocakları başta olmak üzere birçok yeri işgal etmiştir. Türk Ocaklarına ait koleksiyonları ve kitaplarına

el koyulmuştur. Yöneticilerinden ve üyelerinden bazıları Malta'ya sürgüne gönderilmişti (Tunaya, 2008).

Kurtuluş Savaşı sırasında çalışmalarını neredeyse durmuş, Türk Ocakları, Cumhuriyet'in ilanından sonra faaliyetlerine devam etmiştir. Mustafa Kemal Türk Ocakları üyesi olmuştur. Bu olaydan sonra Türk Ocaklarının hem üye sayısı hem de şube sayısı artmıştır. Mustafa Kemal'in birçok arkadaşı Türk Ocaklarına katılmıştır. Hatta hazineye Türk Ocaklarına ödenek tahsis edilmiştir (Kodal, 2014). 1924 yılında kamu yararına çalışan dernekler arasına girmiştir.

Mustafa Kemal'den maddi ve manevi destek alan Türk Ocakları yeni kurulan devletin ve inkılâpların adeta topluma anlatıp, benimsenmesini sağlamıştır. Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda halkla ilgili faaliyetlerde bulunmuşlardır. Türk Ocaklarında halk sanat, kültür ve eğitim etkinliklerine katılmış çağdaş toplumların yaşayışlarıyla ilgili bilgi edinmesi sağlanmıştır (Güz, 2011).

1925 yılında Atatürk Türk Ocaklarına yardım edilmesi doğrultusunda karar alınmıştır. 26 Nisan 1926 yılında Atatürk bir konuşmasında Türk Ocaklarının yeni kurulan Türkiye'nin oluşup gelişmesindeki rolüne değinmiştir. İnkılâpların halk tarafından anlaşılıp benimsenmesindeki çabalarından dolayı teşekkür etmiştir (Üstel, 2011).

Mustafa Kemal birçok Türk Ocağı şubesini ziyaret etmiş ve birçoğundan övgüyle bahsetmiştir. Ancak Türkçülük idealleri hem ülkenin içinde hem de dışında bazı kesimleri rahatsız etmişti. Birçok milletten oluşan ve kontrolü altında pek çok Türk yaşayan Sovyetler Birliği Türk Ocaklarının faaliyetlerinden endişe etmiştir. Bu durum üzerine Sovyetler Birliği'nden bir yetkili dönemin Dışişleri Bakanı Tefik Rüştu Aras ile görüşmüştür (Kodal, 2014).

Türk Ocaklarının Milli Mücadele zamanında toplumda artan etkisi CHF'nin önüne geçmesi parti genelinde rahatsızlık yaratmıştı. Aynı dönemde SCF'ye Türk Ocaklarından katılımlar CHF'deki bu konuda duyulan endişeleri artırmıştı. Türkçü kimliği sorgulanmaya başlanmıştı. Bu politika dâhilinde Türk Ocaklarının inkılâpları halka anlatmamakla suçlanmışlardı.

Modern Türkiye'de Türk Ocaklarının yeri neresiydi? Bu durum üzerine Türk Ocaklarının tüzüğü değiştirilmiştir. Tüzükte yapılan değişiklikler şöyledir:

Madde 2-Türk Ocağı'nın amacı, millî bilincin kuvvetlenmesi, uygar ve sağlıklı ilerleme, millî ekonominin gelişmesidir. Madde 3-Cumhuriyet, milliyetçilik, çağdaş uygarlık ve halkçılık ülkelerini izleyen Türk Ocağı, bu ülkeleri gerçekleştirmekte Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet siyasasında (siyasetinde) beraberdir. Türk Ocağı, bu ülkeleri yaymak ve aşılacak için bilim, hars ve toplum alanında mücadele eder, çaba gösterir (Turan, 1986: s.86-87).

Bu kurultayda Türk Ocakları mensuplarının siyasete katılmayacağı ayrıca siyasi tavrının da CHF ile beraber olacağı da eklenmiştir.

Ancak Türk Ocakları Türkçülük fikrinden vazgeçmemiş ve bu yönde bir tutum izlemiştir. Hatta bu konuda CHF'den bağımsız hareket etmişlerdir (Üstel, 1997). Tüm bunlara ilaveten, Güneydoğudaki aydınların bölgede açılacak Türk Ocaklarının kendi milliyetlerine göre kurulması istenmişti. Bu durum yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını tehdit etmekteydi. Zira etnik milliyetçilik ülkeyi bölünmeye götürebilirdi. Bu olayda Türk Ocaklarının kapanmasına sebep olmuştur (Özdemir, 2011).

Atatürk, Türk tarih tezini ilk defa 1930 yılında Türk Ocakları Kurultayı'nda bahsetmiştir. Türk Ocaklarının Türk Tarihiyle ilgili üstendiği role değinmiştir. Tarihini bilen milletlerin varlıklarını ne kadar uzun süre devam ettirdiklerini dile getirmiştir (İnan, 1947).

Türk Ocaklarının kapatılması ve Halkevlerinin kurulması Menemen Olayından sonra ortaya çıkmıştır (Civci, 2013:3). Atatürk, Menemen Olayından sonra çıktığı Batı Anadolu gezisinde halkla temaslarda bulunmuş ve Türk Ocaklarının halka inkılapları anlatamadığını görmüştür. Çalışmalarının yetersiz olduğunu düşünmeye başlamıştı (Çeçen, 2000). Türk Ocaklarının kapatılmasında çeşitli sebepler ileri sürülmektedir. Bunlar, Ocakların bazı inkılaplara karşı beklenen ilgiyi göstermemesi, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla birlikte başkan Hamdullah Suphi'nin öncülüğünde Türk Ocaklarının Türk devrimine karşıt bir hareketin odak noktasına dönüşmesi, Hamdullah Suphi'nin faşizmi öven sözlerinin Atatürk'ü rahatsız etmesi ve ocakların Turancılık ideolojisinden vazgeçmemesi (Olgun, 2007).

1931 yılında Halkevlerinin kurulması dile getirilmeye başlanmıştır. Türk kamuoyunda Türk Ocaklarının inkılapları halka anlatma görevinde yetersiz olduğu ve artık zamanını doldurduğu dile getirilmiştir. Bu durumla ilgili olarak Atatürk ile Çankaya'da bir toplantı

bile yapılmıştır. 24 Mart 1931 tarihinde, Türk Ocaklarının CHF ile birleşmesi kararı alınmıştır. 10 Nisan 1931'de Ankara'da Türk Ocaklarının son kurultayı gerçekleştirilmiştir (Akşam, 25 Mart 1931:1). 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında yapılan CHP 3. Büyük Kongresi, Türk Ocakları kongresinde alınan kararları aynen kabul etmiş, 257 şubesi bulunan Türk Ocakları bütün mal ve borçlarıyla birlikte CHP'ye katılmıştır (Erdem ve Erez, 1963). Kapatılan Türk Ocaklarının taşınır ve taşınmaz malları CHF'ye devredilmiştir (Üstel, 2011).

Atatürk Türk Ocaklarının kapatılmasıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır. Teessüsü (oluşumu) tarihinden beri, ilmi sahada halkçılık ve milliyetçilik akidelerini neşri tamime (yayıp genelleştirmeye) sadakatla ve imanla çalışan, bu yolda memnu-niyeti mucip hizmetler sebkemiş (hizmetleri geçmiş) Türk Ocaklarının aynı esasları siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk etti-ren Fırkam (Cumhuriyet Halk Fırkası) ile yekvücut olarak çalışmasını münasip (uygun) gördüm (Ölçen, 2001: s.12).

Türk Ocakları Derneği başkanı Hamdullah Suphi Türk Ocaklarının zorla kapattırıldığını dile getirmiştir. Diğer yandan CHF bu derneğin kendini feshettiğini belirtmiştir (Arıkan ve Deniz, 2004).

Ocakların nasıl kapandığı ya da kapanmak zorunda bırakıldığı tartışma konusu olmuştur. İsmet İnönü, Ocakların kapatılmasını kendi yetkililerinin sağladığını söylerken Hamdullah Suphi bunu yalanlayarak Ocakların zorla kapattırıldıklarını ileri sürmüştür. Hamdullah Suphi birçok cemiyetin kapatıldığını bunun nedeninin ise bütün bu cemiyetleri tek partinin emrinde bir elde toplamak olduğunu belirtmiştir (Ertunç, 2000).

Türk Ocakları zorla veya kendi isteği ile kapanmış olsun, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli birliğinin, dilinin ve tarihinin oluşmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Zaman içerisinde miadını doldurduğu düşünülen Türk Ocaklarının yerine CHF'nin yan kolu olan Halkevleri kurulmuştur.

Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından inkılâpların halk arasında yerleşmesini ve halk tarafından benimsenmesini sağlayabilmek için ülke genelinde yaygın bir oluşuma ihtiyaç

duyulmuştur. Bu oluşumun CHF ile birlikte hareket etmesi ve cumhuriyet tipi vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş olması beklentisiyle çalışmalar başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının ardından yeni kurulan rejimin ulus merkezli olması yeni kurulacak olan oluşumun ana fikrini oluşturmuştur.

2.2. Halkevlerinin Kuruluşuna Neden Olan Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Faktörler

Türkiye Cumhuriyeti, bilimsel anlamda geri kalmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasını almıştı. Siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda büyük bir yıkım geçiren Osmanlı'nın kötü etkilerini engellemek gerekiyordu. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra asıl mücadele başlamıştı: Kalkınmak ve modernleşmek.

Atatürk rasyonel temele oturan milli tarih ve dilini bilen bir toplum yaratarak, milli bilinç oluşturmak istiyordu. Bu amaçla, siyaset, hukuk, sosyal ve ekonomik birçok devrim yapılmıştır (Kaplan, 1974).

Türkiye Cumhuriyeti'nin var olup refaha ulaşması için yapılan inkılâplar halk tarafından anlaşılammıştı. Zaten okuma yazma bilen çok azdı. Öyle ki, saltanat yönetimin hala devam ettiği düşünen kişiler Atatürk'e padişahım diye hitap etmiştir. Yapılan inkılâpları *Gâvur İcadı* olarak niteleyen halka durum açıkça anlatılmıyordu (Çeçen, 2000).

Ülke içerisinde yaşanan bu olumsuzlukların yanı sıra 1929 Ekonomik Krizi Türkiye'yi de etkilemişti. Türk halkı bu olaydan olumsuz etkilenmişti. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ekonomisini dış ithalatla büyümeyi hedeflemişti. Ancak uluslararası ticarete küçülme başlamıştı. Tarımsal anlamda ticareti olan Türkiye 1929 senesinde ürünlerinin çoğu satılmamıştı. Bu durum tarımla geçinen kesimi yani nüfusun yüzde yetmişini etkilemişti (Ezer, 2010).

Serbest Cumhuriyet Fırkasının uyguladığı politik tavır da Türkiye Cumhuriyeti'ni derinden sarsmıştı. Toplumsal anlamda yaşanan olumsuzlukları sona erdirmek amacıyla Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir (Şapolyo, 1974)

Atatürk, 1930 yılında çıktığı yurt gezisinde Türk halkının inkılâpları benimsemediğini fark etmiştir. Halk ile devleti ve aydınları bütünleştirmek amacıyla, bunun yanı sıra, inkılâpları halka anlatmak ve modern bir ülke olmak için bir takım çalışmalar yapılmıştır.

Bu şekilde toplumsal desteğin sağlanması hedeflenmişti. Zira kitlesel destek olmadan inkılâplar yarım kalacak, dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti hedeflerine varamayacaktı (Sarımay, 2008).

2.2.1. Halkevlerinin Kuruluşundan Önce Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim

Eğitimin toplumları ve ülkeleri nasıl etkilediğini anlayan Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimli, çağdaş, inkılâpların neleri hedeflediğini anlayan ve benimseyen bireylere ihtiyacı vardı.

Cumhuriyet döneminde de, eğitime yenileşme aracı olarak bakılmış, Atatürk ve arkadaşları Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren laik ve çağdaş eğitim kurumlarını yaygınlaştırmaya büyük önem vermişlerdir. Atatürk'ün inkılâplarından biri olan Harf İnkılâbı'nın amacı eğitimi hızla yayarak okuma-yazma oranını yükseltmekti. Bu sebeple Atatürk döneminde, eğitime önem verilmektedir. Atatürk çocuk ve gençlerin yanı sıra yetişkinlerin eğitiminin de toplumsal ilerleme için ön koşul olarak görmekteydi. Yaygın eğitim faaliyetleri yapılmış, bu faaliyetleri düzenleyen kanunlar çıkarılmış, Cumhuriyet döneminin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey valilere gönderdiği bir genelge ile yaygın eğitimin önemini belirtmiş ve yaygınlaştırılması için gerekli tedbirlerin alınmasını emretmiştir (Okay, 1993).

1926'yılında; bakanlık bünyesi içerisinde "Halk Eğitimi Şubesi" kurulmuş, 1927'de "Halk Derslikleri ve Halk Konferansları Yönetmeliği" çıkartılmıştır. Harf inkılâbının kabulünden hemen sonra (1928) açılan millet mektepleri, Türk eğitim tarihinde okuma-yazma öğretim ve vatandaşlık bilgileri kazandıran en kapsamlı yaygın eğitim programlarından birini uygulamışlardır. Atatürk ile başlayan bu çalışmalar 1928-1949 yılları arasında 12-45 yaş arasındaki kadın ve erkeği kapsayan bir buçuk milyon kişiyi eğitmiştir. Millet mekteplerine ek olarak okuma odaları açılmış, bu sayede halkın okuma yazma alışkanlığının edinmesi hedeflenmiştir (Sarısamam, 2006).

Halkevleri 1932-1951 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim veren kurumlardır. Öncelikle yeni alfabe ile okuma yazma öğretilmiştir. Bunun yanı sıra, bir çeşit yaygın eğitim merkezleridir. Bunlar, sadece okuma-yazma öğretmekle kalmamış, milli kültürün oluşup toplum tarafından benimsenmesinde etkili olmuşlardır. Aslında asıl amacı Türk kültürünü halk tarafından anlaşılmasını sağlayarak aydınlarla halk arasındaki

kopukluğu gidermektir. Cumhuriyet rejiminin getirdiği laiklik, milliyetçilik, uygarlık görüşlerini yaymakta Atatürk ilkelerinin kökleşmesini sağlayacaktı. Bununla beraber; halk evleri ve odalarının en önemli yaygın eğitim fonksiyonu, ülke çapında gençlerin bu merkezlerde düzenlenen spor, folklor, müzik tiyatro ve sanat gibi çeşitli faaliyetleri aktif olarak katılmalarını sağlamasıdır.

2.2.2. Halkevlerinin Kurulması

Türk Ocaklarının kapatılma kararından sonra dünyadaki mevcut bu tip yapılar incelenmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye’de Halkevlerine örneklilik teşkil eden kurumların benzerleri diğer ülkelerde de mevcut olup söz konusu kurumlar da devletin resmi ideolojisini kitlelere benimsetme çalışmaları yapmıştır. Halkevlerinin benzer kurumlarının bulunduğu ülkeler arasında Fransa, Çekoslovakya, Meksika, Sovyet Rusya, Almanya ve İtalya gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu bölümde Halkevlerine benzer kurumların olduğu ülkeler ele alınacaktır (Halkevleri Talimatnamesi, 1932).

Öncelikle Fransa’daki halkevi benzer kurumlar ele alınacaktır. Fransız İhtilali’nden çok etkilenen Atatürk, Fransız Devrimi sırasındaki Jakoben kulüpleri ve faaliyetlerini incelemiştir. İhtilal halk okulları olarak devrimin öncü kadrosu ile kitleler arasındaki bağların kurulmasında önemli rol oynamıştır. Fransa’daki Jakoben Kulüpleri halkevlerine de ilham kaynağı olmuştur (Çeçen, 2000). Bu dernek yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için güzel bir örnekti.

Atatürk’ün araştırmasını yaptırdığı halkevlerine model olan ülke Çekoslovakya’dır. Etnik kökenleri farklı olan Çek ve Slovakların birleşerek Çekoslovakya’nın kuruluşunda etkin rol oynamışlardır. Kelime anlamı şahin olan başlangıçta jimnastik kulübü olan Sokollar zamanla siyasi bir kimlik kazanmıştır. Toplumunu siyasallaşmasına katkılarda bulunan bu dernek halkın katılımı sayesinde kurulmuştur (Demirci, 2003).

Halkevlerinin kurulmasına sebep olan nedenlerden biriside CHF’nin kimlik arayışıdır. CHF’nin üçüncü büyük kurultayında bu siyasal yapının ana nitelikleri, dayandığı temel ilkeler belirlenerek altı ilke tüzüğe alınmış ve bu altı ilke arasından halkçılığın önemi üzerinde önemle durulmuştur. Halkevleri, halkla bütünleşmenin vazgeçilmez kurumu olarak tasarlanmıştır. Ancak, partiye katılan ve kapatılan Türk Ocakları’nın yerine nasıl bir kurum kurulacağı başlangıçta henüz belli olmamıştır. Bu yolda araştırmalar

sürdürülürken Avrupa’da öğrenim görmüş olan Vildan Aşir Savaşır’ın Çekoslovakya’daki “Sokol” adlı kuruluşları anlatan bir konferansında, Türkiye’de de Halkevleri ya da Halkın evleri adıyla onlara benzer teşkilatlanmaya gidileceği üzerinde durması çözümü kolaylaştırmıştır (Savaşır, 1977).

Sokolları araştırıp Türk kamuoyuna tanıtan Vildan Aşir Savaşır 1931 yılında Avrupa’daki halk eğitimin durumunu özellikle Sokollar’dan bahsetmiştir. Bu konferansı radyoda da anlatarak halk eğitimin ve Sokolların halk eğitimindeki yerine dikkat çekilmiştir (Toksoy, 2007). Cumhuriyet yönetiminin Avrupa’ya eğitime gönderdiği gençlerden Vildan Aşir Savaşır, bütün Avrupa ülkelerini gezip inceledikten sonra halk eğitimi üzerinde özel çalışmalar yapmıştır (Çeçen, 2000).

Sokolların halk eğitimindeki başarıları ülkede bu konuda tartışma ortamı yaratmıştı Vildan Aşir, Türkiye’de Çekoslovakya’daki eğitim ve kültür örgütleri olan Sokollar gibi bir örgütlenmeye gidilip gidilemeyeceğini, tıpkı Sokollar gibi Halkevleri ya da Halkın evlerinin kurulup kurulamayacağını araştırmıştır (Uluskan, 2010).

Vildan Aşir’in konferanslar ile tanıttığı Sokollar’da dikkati çeken nokta Türkiye’deki siyasal yapıya benzer bir durum ve ideolojik bir işlevle karşılaşıyor olunmasıdır. Bir ulus devlet kurma çabasıdır. Çekoslovakya’da Çekler ile Slovakları bir araya getirerek bir ulus devlet kurma düşüncesi, Huss’ın ideallerinden birisidir. Sokolların kent veya kasaba merkezlerinde lokalleri bulunur. Sokollar’ın kent ve kasabalardaki faaliyetleri Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye’de kurulacak halkevleriyle benzer işlevler içermektedir (Sarıay, 2008). Jan Huss, (d. 1369, ö. 1415) Çek din reformcusudur. Ortaçağdan Reform dönemine geçişin habercisi sayılan mücadelesi yüzünden Konstanz Konsili tarafından mahkûm edildikten sonra yakılarak öldürülmüştür (www.nkfu.com).

Ülkü dergisinde Halk Terbiyesi başlığı altında dizi halinde çıkan yazıda Meksika’daki bir örgüt anlatılmıştır. Casa del Peuple (Halkın Evi) adlı bu örgüt köylerde yer almıştır. Bu okullarda köylüye günlük yaşamından ve üretkenliğinden koparılmadan modern yaşam ve sağlık kuralları eğitimi uygulamalı olarak verilmiştir. Bu örgüt ile halkevleri arasında ilinti kurularak örnek alınmaya çalışılmıştır (Özdemir ve Aktaş, 2011)

Sovyetler Birliği tüm toplumsal alanları siyasal etkiye tabi tutmuştur. Siyasi eğitim kuruluşlarının etkinliklerini ele almıştır. Yeni Sovyet rejimi bunlara ek olarak profesyonel siyasi eğitim ve propaganda okulları açmıştır (Şimşek, 2002).

Rusya'nın siyasi eğitim ve propaganda alanındaki bir başka profesyonel okullar zinciri ise Parti-Sovyet okulları olmuştur. Bu okulların amacı Parti'nin ideolojisini halka anlatacak kişiler yetiştirmektir. CHF'nin 1931'de kurmuş olduğu Halk Hatipler Teşkilatı'nın amacı da Parti'nin ideallerini halka anlatacak hatipler yetiştirmektir. İki ülke arasındaki rejim farkına karşın, amaçları aynıdır (Şimşek, 2002).

1930'lara geldiğinde Alman şehirlerinde pek çok Yurttaş Evi kurulmuştur. Çok amaçlı toplumsal merkezler olarak düzenlenen bu evler kurslar, konferanslar, törenler, spor etkinlikleri yoluyla insanları eğitmeyi ve kaynaştırmayı amaçlamıştır. Almanya'da yeni rejim ekonomi, siyaset ve kültür başta olmak üzere tüm toplumsal alanları yönlendirmiş, Yurttaş Evleri ve Toplum Evleri ile insanlara yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır (Çeçen, 2000).

İtalya'da Dopollavoro adlı yurttaş evleri bulunmaktaydı. Eğitimin çocukken başladığına inanılmaktaydı. 5 yaşından itibaren kız ve erkek çocukları ailelerinin yanından alınarak eğitilmiştir. Düşünsel, bedensel olarak eğitim alan bu çocuklar spor aktiviteleri de yaptırılmıştır. Bu şekilde yeni neslin bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı olması hedeflenmiştir (Gürallar-Yeşilkaya, 2003). Yukarıda adı geçen ülkelerin dışında Macaristan'da Macar Ulusal Kültür Cemiyeti, Uranya Cemiyeti, İşçi Jimnazları, Çiftçi Dernekleri ve İngiltere'de Halk Eğitim Cemiyeti de halk evleri için örnek teşkil etmiştir (Özdemir-Aktaş, 2011).

2.2.3. Halkevlerinin Açılması

10-18 Mayıs 1931 CHF'nin 3. kurultayında halkevlerinin açılması kararlaştırılmıştır. (BCA 490.1.0.0.724.478.1). 1931 yılında Türk Ocaklarının kapanmasından sonra, Cumhuriyet rejiminin halk tarafından benimsenmesi amacıyla CHF'nin bir kuruluşu olan Halkevleri açılmıştır. Rasyonel akıl, bilimsel bilginin kaynaşmasıyla modern Türkiye'nin oluşması görevini üstlenmesi planlanmıştır. Bağnaz, çağdışı kalıpları yıkan akılcı rejimi destekleyen aynı zamanda milli dil ve tarih bilinciyle kaynaşmış ve iyi eğitim almış bir

toplum yaratarak Yeni kurulan Cumhuriyet'in varlığını sürdürmesi sağlanacaktı (Şapolyo, 1974).

Halkevleri gençleri zararlı alışkanlıklardan uzak tutan, okuyan düşünen analiz eden nesiller yaratarak, halkın modernleşmesi bunun yanı sıra, hem kırsalda hem de kentlerde yaşayan herkesi eğiterek, cehaleti, bağınazlığı yok etmeyi hedeflemişti. Vicdanı hür, din ve siyaseti aynı potada eritmeyen milliyetçi ve halkçı toplum oluşturmak gibi nedenlerle açılmıştır (Zürcher, 2006).

1925 yılındaki Şeyh Sait İsyanının rejimi tehdit etmesi ve ülkede huzursuzluk çıkarması, 1930 yılında Menemen'de Derviş Mehmet ve birkaç kişinin yedek subay öğretmen Kubilay'ı şehit etmeleri, 1928 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın gericilik faaliyetleri sonucunda, Atatürk halkın eğitilmesi için halkevlerinin kurulmasını onaylamıştır (Çeçen, 2000).

Halkevleri Atatürk İnkılâplarını esas almıştır. Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, modern ve bilimsel anlamda ileri bir devlet olunabilirdi. Laik ve demokrasiye inanan toplum hedefini halkevleriyle gerçekleştirilebilirdi. Milliyet, cins ve sosyal konumla ilgili ayrıcalıkların ortadan kalkması toplumsal kaynaşmanın ve bilincin doğmasını kolaylaştırırdı (Toksoy, 2007). Halkevleri öncelikle kültürel bir kurumdu ve herkes bir şeyler öğrenecek, bir şeyler öğretecek ve bilgi alışverişinde bulunacaktı. Halkevleri kültür inkılâbını gerçekleştirecekti. Halkevleri sadece gençleri değil yetişkinlere de eğitim verecekti. Halkevlerine olan ihtiyaç bir anda ortaya çıkmamıştır. 1925 yılında Türk Ocakları varlığını sürdürdüğü sırada ilk defa dile getirilmiştir. Türk Ocaklarının, Halkevine dönüşmesi nezdinde görüşler ileri sürülmüştür. 10 Ekim 1925 yılında İstanbul'da yapılan Türk Ocakları kongresinde Ocakların toplumsal görevleri olduğu ve bu sebeple bir dernek değil Halkevi olması önerisi yapılmıştır (Üstel, 2011).

Halkevlerinin kuruluşu Türk Ocakları kapanmadan üç ay önce kamuoyunda yer almaya başlamıştır. 1500 kişi kapasiteli, içerisinde kütüphane, sinema vb. bulunan, konferanslar verilecek halkevlerinin kurulacağı gazetelerde yer verilmişti (Özdemir ve Aktaş, 2011). Bu olay Türk Ocaklarına henüz kapanmadan alternatif arandığını gözler önüne sermektedir. 10-18 Mayıs 1931'de tertip edilen CHF'nin kongresinde Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir. Bu karardan sonra Halkevlerinin kurulması için devletin tüm kaynaklarından yararlanılacaktı. Recep Peker 16 Ekim 1931'de Darülfünun'da

verilen CHF programı ve Halkevleri ile ilgili kararı duyurmuştur (Akşam 17 Teşrinievvel 1931:1-2). CHF programında milliyet, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin müşterek değerlere bağlı bir millet oluşturmak gerektiği belirtilmiştir (Şimşek, 2002). Bu ideali gerçekleştirmenin yolunun halkevlerinden geçtiği belirtilmiştir.

Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde açılmış ve aynı gün tam 14 merkezde hizmete giren şubeleri ile Türk kültür tarihindeki yerini almıştır. Bunlar Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van Halkevleridir. Türk Ocaklarının kapatılmasından yaklaşık bir yıl sonra açılan Halkevlerinin genel merkezi Ankara'daki Türk Ocağı binası olmuş, açılış töreni de burada yapılmıştır. Yani bir anlamda Halkevleri, Türk Ocakları mirasını devralmıştır (Özdemir ve Aktaş, 2011). Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin ve özellikle 1930'lu yıllardaki ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünüdür. 1929 Dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkileri Türkiye'de de etkili olmuş, 1930'da ki Serbest Fırka deneyimi halkın huzursuzluğunu açığa çıkarmış, Atatürk çıktığı geniş kapsamlı yurt gezisinde durumu yerinde değerlendirmeye çalışmıştır. Yeni bir ekonomik politikanın belirlenmesinde, devletçiliğin yaşama geçirilmesinde bu bunalım ve deneyim belirleyici olmuştur (Olgun, 2007).

Halkevlerinin açılma ve çalışma şartları *CHF Halkevleri Talimatnamesi*'yle belirtilmiştir. Halkevlerinin kuruluş talimatnamesinde kuruluş amaçları sıralanmıştır:

Partimizin program temelleri cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimciliktir. Programımız bu ana ve temel prensiplerin egemenliği ve sonsuz olması için bu sınıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini, millî seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkarılmasını, güzel sanatların yükseltilmesini hedefler. Halkevlerinin amacı, bu uğurda çalışacak ülkülü vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır (CHF, 1932: s.3).

Baltacıoğlu, Halkevlerini nasıl bir kurum olduğuna dair şöyle demiştir:

Halkevleri bir üniversite değildir. Ne yerleri, ne müdavimleri, ne üyeleri, ne de organizasyonları üniversite işi olan ilmi araştırma, ilmi keşif ve ilmi öğretim için

uygundur. Halkevleri lise, ortaokul, ilkokul veya herhangi başka okul değildir, Halkevleri, Şehir Tiyatrosu, Şehir Konservatuvarı gibi profesyonellerin çalışacağı bir yer de değildir. Halkevlerini gece dershaneleri, mesleki tekemmül okulları, dispanser, çocuk bakımevleri haline getirmekte doğru değildir. Çünkü bütün bu ilmi, bedii, talim ve sıhhi vazifeler sosyetenin mütehassıs müesseseleri tarafından tabii gelirler, memurlar ve teknikler ile tabii bir surette yapılmaktadır (Baltacıoğlu, 1950: s.32).

Baltacıoğlu Halkevlerinin amacının okulu tamamlayıcı nitelikte olduğunu vurgulamış, bu kurumdan beklentilerin bu yönde olması gerektiğini ifade etmiştir. Baltacıoğlu halkevlerinin amacını şu şekilde ifade etmiştir:

Halkevleri her şeyden önce kültür yaşama yerleridir. Gayesi öğretmekten önce yaşatmaktır. (...) orada milli kültürün bütün çeşitleri yaşanmalıdır. Sözün kısası Halkevleri Türk kül-tür aşısının vurulduğu yer olmalıdır. Halkevlerinin ilk mühim vazifesi her alanda gerilikle savaşmaktır: ahlakta, sanatta, muâşeretle, musikide, tiyatrodaki, mimaride gerilikle savaşmak. (...) Halkevi milli yaşayışın evi olmalıdır... (Baltacıoğlu, 1988: s.33)

Anıl Çeçen halkevlerinin Halkçılık ideolojisine dayandırılan ulusalcılığın bir ideoloji olarak toplumda benimsenmesinin Halkevleriyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Halkın kültürünün aydınlar tarafından öğrenilmesi işlevini de üstlenen Kemalistler halkçı ve ulusçuluğun Anadolu'da anlaşılmasında kitle örgütleri olduğunu vurgulamıştır (Çeçen, 2000).

CHF İl Parti Teşkilatı, koşulları yerine getirerek durumu CHF Genel Yönetim Kuruluna iletir. Gerekli onay alındıktan sonra halkevi açılabilir. Halkevinin açılması için gerekli şartlar şunlardır: Bölgenin durumu ve özelliklerine göre en az üç şubenin olması, şubelerin çalışmalarına elverişli bir bina, 200 kişilik bir konferans salonu, bir kütüphane, bir çalışma odası, spor yapılabilecek bahçesi, bir odacı, bir memur aylığı, masraflar için belli bir bütçenin temin edilmesidir. Halkevinin açılması için gerekli şartları CHF sağlayacaktır (BCA, 490.01./847.353.3). Açılan Halkevinin çalışmalarına bütün vatandaşlar katılabilirken, Halkevi yönetim kuruluş ve yönetim kuruluna seçilebilmek için parti üyesi olma şartı getirilmiştir. Bu durum parti ile halkevleri arasındaki ilişkinin göstergesidir. Türk Ocakları ister kendi istekleri ile kapatılmış olsun isterse kapatılmak zorunda bırakılmış olsun gerçek şudur ki ülkede millî fikirlerin, millî dilin ve millî tarihin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuş, faaliyette bulunduğu dönemlerde önemli işlere

imza atmışlardır. Ancak 1930'lu yıllara gelindiğinde yerine daha işlevsel alternatif bir kurum düşünülmüştür. Bu kurumun adı Halkevi olarak belirlenmiştir (Çeçen, 2000). Halkevlerini kurma görevi Maarif nazırı olan Reşit Galip'e verilmişti. Bu konuda çalışmalar yapmaya başlayan R. Galip Ankara Türk Ocağı Binası'nda bir toplantı tertip etmiş, dönemin önde gelen isimlerini bu toplantıya davet etmiştir. Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Hasan Cemil Çambel, İsmail Hüsrev Tökin ve Vidan Aşir Savaşır toplantıya katılan kişilerden bazılarıdır (Arıkan ve Deniz, 2004). Alınan diğer bir karar göre; Türk Ocaklarındaki mallar Halkevlerine devredilmiştir.

Reşit Galip başkanlığında hazırlanan Halkevleri tüzüğü şöyledir:

Halkevleri sadece CHF'lilere değil, tüm halka açıktır. Yönetimi CHF'lilere aittir. İdare heyetinde memurlar yer alabilir. Halkevlerini açma kararı CHF İdaresi'ne ancak kurumun düzenlemesi ve şekli il idare heyetleri tarafından yürütülecekti. Halkevi açmak için belli şartlar vardı: şube faaliyetlerine uygun şartlar sağlanmalıdır. Bina ve maddi kaynakları temin etmesi gerekmektedir. Halkevlerine yapılan bağışlar Halkevi idare heyetince kabul edilecekti. Halkevlerine ait salonlarda diğer partilerle ilgisi olmayan bunun yanı sıra CHF'nin ilkeleriyle ters düşmeyen bütün toplantılar yapılabilirdi. Ancak içki içmek ve kumar oynamak yasaktı. Halkevlerinde protokol yoktu. Cumhurbaşkanına, TBMM Başkanına, Başbakanına, vali, kaymakam, nahiye müdürleri ve bölgenin en büyük komutanına ait yerler ayrılmaktaydı” (Özdemir ve Aktaş 2011: s.246).

Halkevleri denetlenmiştir. Halkın eğitilmesi noktasında özel önem verilen halkevleri, çalışmalarını üçer aylık raporlar halinde CHP Genel Sekreterliği'ne göndermek zorundadır. CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen raporlarda teftişi yapılan halkevinin bina ve para durumu, kayıtlı üye sayısı, teşkilatı, toplantıları, idare heyetinin çalışmaları ile şubelerinin çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir (Olgun, 2007). Halkın eğilimlerine göre faaliyet alanı bulması için halkevinin dokuz şubesi oluşturulmuştur. Muhakkak, her şubede her şey kayıt edilirdi. Modernleşme amacıyla belirli aralıklarla balolar düzenlenebilirdi. CHF ve Halkevi mensupları düğün ve nişanlarını Halkevlerinde yapabiliyordu (Sarınay, 2008). Tarık Zafer Tunaya halkevlerinin tanımını yapmıştır (Tunaya, 2008): “CHF'nin Türk Ocaklarının yerine geçmek ve kültür politikasını tahakkuk ettirmek üzere kurduğu bu müesseseler, aynı zamanda Türk Ocaklarının manevi varisi de sayılmışlardır” 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri açılmıştır. Aynı tarihli

Akşam Gazetesi'nde bu olay şöyle anlatılmıştır (18 Şubat 1932:1): “*Memleketin muhtelif yerlerindeki 43 halkevi merasimle açılacaktır. Şu ana kadar 15 bin kişi halkevlerine kaydolmuştur...*” 19 Şubat 1932'e kadar hazırlıkları biten Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'da yaklaşık on dört tane halkevi açılmıştı. Antalya, Bilecik, Edirne, Gaziantep, Giresun, Silifke, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Tekirdağ, Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak'taki Halkevleri hazırlıklarını tamamlayamadıkları için 24 Haziran 1932 tarihinde açılmışlardı (Özdemir ve Aktaş, 2011).

Ankara Halkevindeki açılış töreninde Recep Peker ve Reşit Galip birer konuşma yapmışlardır. Recep Peker konuşmasında, halkevlerinin neden kurulduğunu açıklamıştır. Recep Peker, düzenli eğitim öğretim veren halkevlerinin halkı eğitmek amacıyla kurulduğunu belirtmiştir. Milli bilinçle kaynaşan toplum kendisine ilim ve fenni rehber olarak modernleşeceğini dile getirmiştir. Bu hedef için yetişkinler eğitilmelidir (Zeyrek, 2004). Halkın bir arada sınıf farkı olmaksızın kaynaşacağı merkezler olacaktır. Halkevlerinin kapıları herkese açık olacaktır. Toplumda aydınlar, memurlar ve ilerlemek isteyen kişiler halkevlerinin sahipleri olarak belirtilmiştir (Erdem ve Erez, 1963).

2.3. Halk Evlerinin İdaresi

Halkevleri CHF'nin eğitimle ilgili kuruluşudur. Zaten idaresi incelendiği zaman CHF bağlantıları dikkat çekmektedir. Halkevleri kurulduğunda tek parti yönetimi mevcuttu. Halkevlerinin iktidardaki bu tek partinin ideolojisini geniş halk kitlelerine yayması, yönetim ile halk arasındaki iletişimi sağlaması amaçları güdülmüştür. Bu nedenle Halkevlerinin üst yönetimi ve merkez organları oluşturulmamış, doğrudan doğruya CHP yönetimi bu işlevi yerine getirmiştir. Yönetmeliklerde yalnızca her bir Halkevi biriminin yönetim organları düzenlenmiştir. Buna göre her Halkevi'nde üç organ bulunmaktaydı. Bunlar:

a. Şube Yönetim Komitesi

b. Halkevi Yönetim Kurulu

c. Genel Kurul 'dur.

Halkevlerinin dokuz çalışma kolundan her biri kastedilmektedir. Halkevlerinin her birimi üyelerini doğrudan doğruya çalışma kollarına (şubelere), kaydediyordu. Bu nedenle her Halkevi biriminde kaç çalışma kolu etkinlik gösteriyorsa o kadar üye kayıt defteri vardı. Her çalışma kolunun da ayrı bir yönetim komitesi bulunurdu. Bunlara şube yönetim komitesi denirdi. Şube (kol) Yönetim Komitesinin üye sayısı o şubeye kayıtlı üye sayısına göre belirleniyordu. Üye sayısı 10–50 arasında ise Şube Yönetim Komitesi 3 kişi; 50'den fazla ise 5 kişiden oluşuyordu. Üye sayısı 10'dan az olan şubelerde (kollarda) ise Şube Yönetim Komitesi oluşmuyor, bu şubenin (kolun), Halkevi Yönetim Kurulu için seçeceği delege aynı zamanda o şubenin (kolun) yönetim işlerini de görüyordu (Halkevleri Öğreneği, 1935, m.8; Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1940, m. 5).

1940 yılında yapılan düzenlemede ise 25–50 arasında üyesi bulunan şubeler(kollar) 3 kişilik bir yönetim komitesi seçiyorlardı. Üye sayısı 25'in altında ise yönetim komitesi oluşturulmuyordu (Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi 1940'da kabul edilmiştir m. 14).

Her şube çalışmaları ve komite üyeleri arasındaki işbölümüne ilişkin özel yönetmelikler yapabiliyordu. Ancak bu yönetmeliğin Halkevi Yönetim kurulunun onayından geçmesi şarttır (Halkevleri Öğreneği, 1935, m.9; Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1940, m. 5).

Halkevlerinin ilk yönetmeliğinde Şube Yönetim Komitesi başkanlığından bahsedilmemiştir. 1935 yılındaki öztürkçeleştirme sırasında ise “şube komite başkanlarının, seçime katılanların yarısının oyuna alması şarttır” şeklinde bir hüküm konulmuştur (Halkevleri Öğreneği, 1935, m. 23/c). 1940, yılındaki düzenlemede ise şube komite başkanlığı seçiminin genel kurul yerine şube komiteleri tarafından yapılması öngörülmüştür. Ancak şube komite başkanının fazla bir fonksiyonu yoktur. Çünkü 12. madde her şubenin doğal başkanının Halkevi Başkanı olduğunu, yalnızca onun bulunmadığı zamanlarda şube komite başkanının başkanlık edeceğini, seçim toplantılarına ise mutlaka Halkevi Başkanının başkanlık edeceğini belirtmektedir. Şube Yönetim Komitesi seçimi iki yılda bir yapılırdı. Seçilebilmek için aranan koşullar şunlardı:

- CHP'ye kayıtlı olmak Devlet Memuru olanlar için bu koşullar aranmazdı.
- Seçimlere üyelerin mutlak çoğunluğunun katılması gerekiyordu. Ancak bunun sağlanamaması halinde bir hafta sonra yeniden toplantı yapıp bu defa yalnızca hazır bulunanların katılması yetiyordu. (Seçimin tarih, yer ve saatinin uygun vasıtalarla bir hafta önce bildirilmesi gerekiyordu).
- Seçime katılan üyelerin en az üçte biri kadar oy almak gerekiyordu. En son üyelik için iki kişi eşit oy almışsa kura çekilirdi (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934, m.17; Halkevleri Öğreneği 1935, m.21; Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m. 15, 16, 18, 21).

Yeni açılan Halkevlerinde şube yönetim komitesi seçiminin, açılış töreninden, en geç bir hafta sonra yapılmış olması gerekiyordu. Komite üyeliklerinden boşalma oldukça derhal yenisinin geçilmesi öngörülmüştü. Bu üyenin görev süresi komitenin görev süresi sonuna kadardı (Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m.17, 19).

Seçimden sonra, her şubenin komitesi yıllık çalışma programı hazırlardı. Bu program, Genel Kurulun tasvibi ve Halkevi Yönetim Kurulunun onayından geçtikten sonra uygulanır ve programın bir nüshası Halkevinin bağlı olduğu parti yönetim kuruluna verilirdi (Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m. 22). Bu hükümlerle Halkevi çalışmalarının Parti'nin kontrolü altında yürütülmesi amaçlanmıştır.

“Halkevleri Yönetim Kurulu” deyimini ile her halkevi biriminin yönetimini üstlenen kurul kastedilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi üst düzeyde ve genel nitelikte kararlar alan bir organ değildir. Yalnızca kendi birimi ile ilgili kararlar alabilir. Halkevi Yönetim Kurulu şube (kol) komitelerinin kendi aralarında ayrı ayrı seçeceği birer delegeden oluşur. Yönetim Kurulu seçimleri de iki yılda bir yapılır (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934, a.17; Halkevleri Öğreneği, 1935, m. 21). Buna göre, Halkevlerinin toplam 9 şubesi (kolu) bulunduğundan Halkevi Yönetim Kurulu en fazla 9 üyeden oluşacaktır. Bir Halkevi biriminde her kolda örgütlenme yapılmamışsa yalnızca örgütlenmiş olan kolların delegeleri yönetim kurulunu oluşturabilecektir. 1940 Yılında yapılan düzenleme ile delegelik sistemi kaldırılmış ve doğrudan doğruya şube komite başkanlarının ve Halkevi Başkanının yönetim kurulunu oluşturacağı hükme bağlanmıştır. Aynı yıl yeni bir hüküm konularak baba, ana ile çocukları ve kardeşlerle eşlerin bir arada

yönetim kurulunda bulunmaları engellenmiştir (Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m. 32).

Yönetim Kurulu Başkanlığını, Halkevi Başkanı yapar. Halkevi Başkanı ise Halkevi dışındaki bir kurumdan, Halkevi'nin bulunduğu yerdeki CHP Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilir (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934, m.19; Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m. 35). Böylece parti ile Halkevleri arasındaki bağılılık sağlanmış ve Halkevlerinin partinin kontrolü altına alınması bir kez daha güvence altına alınmıştır. Haftada en az bir kere toplanması öngörülen Yönetim Kurulu'nun görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- a. Ulusal bayramlardaki gösterileri hazırlamak ve yönetme
- b. Halkevi müsamere programını düzenlemek,
- c. Şubeler (Kollar) arasında çalışma birliğini korumak,
- d. Anlaşmazlık halinde şubeler arasında hakemlik yapmak,
- e. Şubelerin kendi çalışmalarını düzenlemek için hazırlayacakları özel yönetmelikleri incelemek, onaylamak ve uygulanmasını denetlemek,
- f. Yönetmelik hükümlerine göre disiplin hakkında kararlar vermek,
- g. Halkevi hesaplarını tutmak ve demirbaşını gözetmek,
- h. Halkevi bütçesini hazırlayarak bağlı olduğu parti, yönetim kuruluna vermek ve uygulamak,
- i. Halkevi memur ve müstahdemlerini Başkan'ın teklifi ile atama, cezalandırma veya işinden çıkarma (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934, m. 20; Halkevleri Öğreneği, 1935, m. 25; Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940, m. 43).

Yönetim Kurulu kararları çoğunlukla alınıyor, oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılıyordu. Halkevleri ilk kurulduğunda Yönetim Kurulu'nun her üç ayda bir rapor hazırlaması öngörülmüştü, daha sonra bu süre 6 aya çıkarıldı

(Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934, m. 26; Halkevleri Öğreneği, 1935, m. 31).

Halkevlerinin kuruluşunda, genel kurul, bir organ olarak düzenlenmemiştir. Bu dönemde genel kurulun tüm fonksiyonunu Halkevi Yönetim Kurulu yürütüyordu.1940 Yılında yapılan düzenlemede her Halkevi'nin yılda bir defa genel kurul toplantısı yapacağından bahsedilmektedir (Halkevi Öğreneği, 1935, m. 24). Bu toplantıda Halkevi Başkanı bir yıllık çalışmalar hakkında bilgi verir, sonraki yılın çalışma programını izah eder.

2.3.1. Halk Evi Binaları

Halkevine ait binalarda, Altı Oklu bayraklar, Atatürk heykelleri, özdeyişler ve Türk Bayrağı CHF politikalarına dair unsurlar göze çarpmaktadır. Binalar Cumhuriyet Meydanlarında yer almaktadır. Ancak Mersin Halkevi'nde durum değişiktir. Bu halkevi inşa edildikten sonra Cumhuriyet Meydanı oluşturulmuştur. Halkevleri binalarının yeri coğrafi konumuna göre farklılıklar göstermekteydi. Mesela, kıyı kentlerinde sahil kenarında inşa edilmişlerdir. Dini yapılara yakın konumlandırılmıştır. Binalarda bulunan balkon hitabet amaçlı kullanılmıştı (Aktaş ve Özdemir, 2011).

Halkevlerinde teras bulunmaktaydı ve yaz aylarında sinema balo gibi sosyal faaliyetler için kullanılmıştır (Sarınay, 2008). Salon, idari kısım, kütüphane, jimnastik salonu ve açık alan olarak da meydan, bahçe ya da avludan oluşan bölümleri vardı (Halkevleri Talimatnamesi, 1932). Halkevlerinde tiyatro salonunun bulunması zaruriydi. Tiyatro binasına sahip olmayan halkevleri, temsilleri açık havada oynuyorlar ya da köylerde açık havada temsil veriyorlardı. Nurhan Karadağ halkevi temsil şubesinin açılma amaçlarını şöyle sıralamıştır:

Halk evlerinde hareket uyandırmak; köy ve kasabaların tiyatro ihtiyaçlarını karşılamak; gençleri güzel konuşmasını sağlamak; ayrıca genç neslin fikir, sanat ve dilinin gelişmesine yardımcı olmak; tiyatro oyuncusu olacak gençleri saptamak; iyi hatip yetiştirmek; memleket ve cemiyet için faydalı telkinlerde bulunmak (Karadağ: 1988: s.136).

Halkevinin kira, elektrik, yakıt gibi belli başlı giderleri için maddi kaynak gerekmektedir. Masraflar yardımlar, devlet bütçesinden ve Halkevinin bulunduğu CHF parti il örgütü tarafından karşılanmaktaydı. Yıllık bütçe yapıp buldukları yerdeki parti örgütüne onaylatırlardı. Zamanla devletin halkevlerine verdiği ödenek azalmıştır. Zira halkevi sayısı fazlalaşmıştır. Bu yüzden yardımların miktarı azalmıştır. Halkevlerine gelir sağlamak amacıyla paralı olarak balolar, müsamereler, geziler gibi etkinlikler düzenlemelerine ve sinema gösterimleri için odaların kiraya verilmesine izin verilmiştir (Çeçen, 2000).

Atatürk ölünce vasiyeti uyarınca menkul mallarından bir kısmı da Halkevlerine verilmiş ve vergiden muaf tutulmuştur. CHF Genel Sekreterliği ise Halkevlerini gönderilen parayı gerekli yerlerde kullanmaları, tasarruflu olmaları gibi konularda uyarmıştır. Fakat gelirlerin büyük bölümünün devlet tarafından sağlanması özellikle çok partili dönemde eleştiri konusu olmuştur. Muhalefet olan Demokrat Parti, devletin olduğu iddia edilen ve devlet tarafından para tahsis edilen bu kurumdan kendilerinin yeterince faydalanamadıklarını ileri sürecektir (Toksoy, 2007).

19 Şubat 1935 tarihinde, yani halkevlerinin üçüncü kuruluş yıldönümünde İsmet İnönü, Halkevlerinin açılma sebeplerini açıklamıştır:

Halkevlerinin üçüncü yıldönümünü kutluyoruz. Bu anda ülkenin seksen kadar Halkevinde imkânı olanlar bugünkü toplantımızı dinliyorlar. Halkevleri üç yıldan beri kendi varlıklarını kültürel alanda duyurmuşlardır. Halkevlerinin şu vazifesine bütün Halkevlerinin üçüncü yıldönümünü kutluyoruz. Bu anda ülkenin seksen kadar Halkevinde imkânı olanlar bugünkü toplantımızı dinliyorlar. Halkevleri üç yıldan beri kendi varlıklarını kültürel alanda duyurmuşlardır. Halkevlerinin şu vazifesine bütün Halkevi üyelerini dikkatini çekmek isterim. Halkevleri sosyal büyük bir ödevi üzerlerine almışlardır (Oral, 2002: s.53).

Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından halkevlerinin 1935 yılı sonuna kadar olan çalışmaları hakkında bir broşür yayınlanmıştır. 136 sayfadan oluşan broşür Nafi Atuf Kansu'nun düşüncesiyle İçişleri Bakanlığı vekili ve Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Şükrü Kayanın muvafakat alınarak, Behçet Kemal Çağlar tarafından yazılan ve başta İsmet İnönü'nün 5/7/1934 yılındaki Kamutaydaki nutuklarından alınan ve Şükrü Kaya'nın Halkevleri hakkındaki yazısında ise halkevlerinin amaçlarından şöyle bahsedilmiştir

Atatürk İnkılâbının Türk ve Türkçü olması ana vasıflarındandır. İnkılâbımız Türk milletinin cihan tarihi ile başlayan medeni ve sosyal yaşama ve yaşayış safhalarından alınmış ve onun istidat ve ihtiyacına uygun olarak tespit edilmiş reel kaidelerdir. Türk olan İnkılâbımız zaruri ve tabii olarak Türkçüdür de. Türk ve Türkçü vasıflarını esaslı bir şiar olarak bünyesinde taşıyan ve yaşatan bu İnkılâbın milli olması etmez. Bu gayeye ermek için halka dayanmayı da en sağlam ve kısa yol olarak bilir (Kara, 2006:69).

2.4. Halkevlerinin Kuruluş Amacı

Halkevlerinin kuruluş amacına yönelik olarak farklı görüşler vardır. CHF'nin politikalarını halka anlatmak için kullanıldığı kabul gören bir görüştür. Ancak halkevlerinin kuruluş amacını bununla sınırlandırmak toplumdaki işlevlerini olduğundan küçük görmek anlamına gelmektedir.

Halkevlerinin kuruluş amacı şöyle özetlenebilir: Milleti bilinçli, birbirini seven, anlayan, birbirine hoşgörüle yaklaşan, aynı ülküye inanan, tüm milleti teşkilatlandırarak, millî ruhu canlı tutacak, halk içindeki sınıf farklılıklarını ortadan kaldıracak, Cumhuriyet'in ve inkılâpların savunucusu devletin çağdaşlaşmasını sağlayacak “millî kültür” benimsetmektir (Şapolyo, 1974).

Aslında halkevleri toplum için birçok bakımdan bir okuldur. Öğreten ve öğrenci bir aradadır. Sürekli etkileşim içerisindedir. Fakat klâsik anlayışta bir okul karakteri taşımamasına rağmen, yaygın eğitim modelinin en çarpıcı örneğini teşkil etmiştir (Yılmaz-Akhan, 2011). Halkevleri, yepyeni bir kültürel uyanışı temsil eden kurumlar olarak Cumhuriyet tarihine damgasını vurmuştur. Halkevleri, Cumhuriyet döneminde ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasında, Cumhuriyetin getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşmasında son derece önemli bir görevi yerine getirmiştir. Yaptıkları çalışmalar ulusal değerlerimizin yalnız günümüze değil, yarına da aktarılmasında büyük ve tarihsel bir görevi yerine getirmişlerdir (Arıkan, 1999).

Geniş ve kapsamlı olarak yürütülen bir faaliyetlerden oluşan çalışma hayatının dışındaki eğitimidir. Halkevleri Türk halkının millî değerlerini tanımasını, bunları özümseyerek asri medeniyetler seviyesine gelmesini sağlamıştır.

Halkevinin kuruluş hedefleri hakkında Mustafa Kemal şöyle demiştir: (Söylev ve Demeçler, 2006: 102-103). “*En kuvvetli ders araçlarına ve yetişkin öğretmen ordularına sahip olmak yeterli değildir. Halkı yetiştirmek, bir kitle haline getirmek gereklidir. Bunu Halkevi yapacaktır.*”

Halkevlerinin ana amacı Atatürk ilkelerini kendine rehber ederek Türk kültürüne ve sanatına hizmet etmek, inkılâpları yaymak, toplumda benimsenmesini sağlamak, halkı toplumsal ve kültürel alanlarda yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Dil ve edebiyat, güzel sanatlar, gösteri, kitaplık ve yayın, köycülük, müzik, halkbilim, spor, turizm ve gezi dallarında halka yardımcı olmak, onları bu konularda bilgi sahibi kılmak, yetiştirmek isteniyordu. Yalnız ne var ki her halkevinde bu kolların hepsinin olması gerekmiyordu (Çolak, 2000).

Halkevinin bulunduğu bölge durum ve özelliklere göre üçünün açılması yeterli görünmüştür. Halkevleri Talimatnamesinde bütün şubelerin açılmasına sebeplerine yer verilmiştir. Sözelimi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesinin görevleri şöyle açıklanmıştır:

Ana Türk dilinin bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılmayan, fakat halk arasında yaşayan kelimeleri, istilahları, ile kadim milli masalları, ata sözlerini araştırıp toplar, milli tarihin mahalli safhalarına, bilhassa -eğer varsa- muhitteki göçebe Türk aşiretleri arasında olmak üzere alelumum kadim milli an'ane ve âdetleri tetkik eder(Halkevleri Talimatnamesi, 1932: s.10).

Halkevleri, 18 yaşından büyükler halkevlerine üye olabilmekteydi; ama örgütün çalışmaları üye olmayanlara da açıktı ve çalışmalardan 18 yaşın altındaki gençler de yararlanabiliyordu (Yılmaz-Akhan, 2011).

CHF'nin halkevleriyle ilgili görüşleri şöyledir:

Ulusunu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, (millî) ülküye bağlı bir halk kitlesi biçiminde örgütlenmek, ... Kültür, (millî) ülkü, amaç birliğini güçlendirerek toplumsallaşmayı sağlamak, millî benliği oluşturan, millî ruhu biçimlendiren, güçlendiren kültür öğelerini ortaya çıkarıp geliştirmek, ... Köylü ile kentli, köylü ile aydınlar arasındaki ilişkileri düzenleyip arttıracak “köycülük” çalışmalarını yapmak, ... Cumhuriyet Halk Partisi’nin ilkelerini, bu ilkelerin ülkede nasıl uygulandığını halkımıza söylemek için kullanılan merkezler oluşturmak...(Gencay 1979: s.347)

Halkevleri bu amaçlar doğrultusunda bir çeşit toplum eğitim merkezi olarak faaliyet göstermiştir.

2.5. Atatürk Ve Halkevleri

Halkevleri halkçılık temeline oturtulmuştur. Peki, halkçılık nedir? Atatürk geniş anlamda halk ile millet kavramlarını bir arada görmektedir. “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir*” diyen Atatürk milleti şöyle tanımlamaktadır: “*Millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir.* (Atatürk’ün Söylev Ve Demeçleri, C:I:91)

Halkçılık Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli ilkelerinden biri olmuştur. Tanzimat ile beraber ortaya çıkan bu kavram toplumdaki iş bölümü ve bütünleşme üzerine oturtulmuştur. Cumhuriyet döneminde uygulanan halkçılık aslında bu anlayışla örtüşmektedir. Birliktelik düşüncesini savunur, grupların bireylerin birbirleri ile çatışmasını gereksiz bulmaktadır. Toplumun birbirine kenetlenerek ortak hareket etmesi gerektiğini savunur. Halk kavramını birbirini tamamlayan canlı bir organizmaya benzetir.

Mücadelenin hazırlık aşamasında milletin hayat bulması ve yücelmesinin doğrudan doğruya kendi kabiliyetiyle mümkün olabileceği, bu yüzden de hâkimiyetin ve idarenin tamamen halka verilmesi gerektiğini savunmuştur. Atatürk’ün Misak-ı Milli kararlarında da aynı anlayışı görmek mümkündür. Anadolu’da yaşayan tüm etnik unsurları tek çatı altında toplamıştır. Toplumda sosyal kaynaşma milliyetçilik politikası çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Çelen, 2013).

Halkçılık politikası; Atatürk’ün yeni Türk Devleti’nde gerçekleştirilen birçok devrim ile yakından alakalıdır. Atatürk’ün cumhuriyetçilik ilkesi egemenliğin millete ait olması ve

milletin yönetimde söz sahibi olduğunu ifade eder. Atatürk halkçılıkla ilgili olarak şöyle demiştir. “*Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü, halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır* (Giritli, 1992)

Atatürk’ün halkçılık anlayışı yeniliklerin halka açıklanması, anlatılması ve devrimin hedeflerini halka açıklamasını gerektirir (Çelen, 2013). Halkçılık, cumhuriyet rejiminin en temel ögesi olmuştur. Halkçılık diğer temel ilkeler ile birlikte anayasada da yer alacaktır (5 Şubat 1937). Halkçılık toplumun gelişmesine katkı sağlayarak sosyal, kültürel gelişmeyi de beraberinde getirir. Bu gelişme eğitim yoluyla olmaktadır.

Atatürk halkevlerinin kuruluşundaki amacı şu şekilde ifade etmiştir:

Gençlik istikbalin ışığıdır. Gençlik mütemadiyen gelişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşamalıdır. Millet, şuurulu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kitlesi şeklinde teşkilatlandırılmalıdır. En kuvvetli ders vasıtalarına, en yetişkin muallim ordularına malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, halkı bir kitle haline getirmek için ayrıca bir halk mesaisinin tanzimini ihmal etmeyeceğiz. Silah kuvvetinden her türlü cebir ve meslek kuvvetinden daha müessir olan fikir kuvvetidir. Milletimizi bu sahada yetiştireceğiz. Bunu halkevleri yapacaktır (Kara, 2006: s.23).

Halkevleri; halk için halkla beraber düşüncesiyle hareket ettikleri için doğruyu göstererek halkın her an yanında olduğunu hissettirmeyi amaç edinmiştir. Halkevlerinin amaçlarından bir tanesi de rejimin anlatılması ve benimsetilmesidir. Bir diğer görevi de Atatürk’ün halkçılık politikasının temelini oluşturan, halk için halkla beraber anlayışını uygulamak olmuştur. Bu anlayış çerçevesinde halkevleri halkçılık ideolojisinin uygulayıcısı olmuştur. Halkevleri sadece Türkiye’de değil, yurt dışında da geniş yankılar uyandırmış, yurt dışından toplum bilimcilerin halkevlerini incelemeye geldiği bilinmektedir (Ültanır, 2005).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, eğitim kültür ve sosyal alanlarda, bilgili, tecrübeli ve aydın insanlar yetiştirmek için birçok okul açılmıştır. Halkevleri çağdaş uygarlık düzeyine çıkmayı hedefleyen, bu doğrultuda millete yol gösterici kurumlardan birisi olmuştur. Halkevleri, başta okuma yazma bilmeyen insanlara eğitim vermek üzere, toplumun uğraş verdiği alanlarda bilinçlendirme görevlerini de üstlenmiştir. Tarla ekim

işlerinden, fabrika işletmeciliğine kadar tüm işlerin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için çalışmalar yapılmıştır (Kara, 2006).

2.6. Halkevlerinin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri

Halkevleri, dokuz şubesiyle beraber hedefi toplumsal eğitim olarak belirlemiştir. Halkevlerin dokuz şubesi şunlardır (Çeçen, 2000): “Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil Şubesi, Spor Şubesi, İctimai Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubesi”.

9 şube içerisinde gerek dilde sadeleştirme ve gerekse şubelerinin görev alanlarındaki değişmelerden ötürü 7. şubede isim değişikliğine gidilmiştir. İsim değişiklikleri şu şekilde olmuştur: 1. Dil, Edebiyat Tarih Şubesi (1932) 1940 yılında Dil Edebiyat Şubesi olmuştur. 2. Güzel Sanatlar Şubesi (1935) 1940 yılında Güzel Sanatlar Şubesi adını almıştır. 3. Temsil Şubesi 1935 yılında Gösteri Şubesi; 1940 yılında Temsil Şubesi adını almıştır. 4. İctimai Yardım Şubesi 1940’da Sosyal Yardım Şubesi olmuştur. 5. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi 1935’de Kitapsaray ve Yayın Şubesi; 1940’da Kütüphane ve Yayın Şubesi adını almıştır. 6. Köycüler Şubesi 1940’da Köycülük Şubesi olmuştur. 7. Müze ve Sergi Şubesi 1940 yılında, Müze ve Tarih Şubesi olmuştur. Bu şubelerden sadece Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi ile Müze ve Sergi şubesindeki değişiklik, şubenin amaçları ve çalışma alanlarına ilişkin olmuş, diğer şubelerdeki isim değişikliği tamamıyla dilde sadeleşme politikasının bir uzantısı olarak yapılmıştır. (BCA, 490.01/847.353.3).

Halkevleri, buldukları çevre halkını dil ve edebiyat, güzel sanatlar alanında eğitmeyi, temsil şubesiyle fikirleri, sporla bedeni, sosyal yardımla duyguları eğitmeyi, kütüphane ve yayın şubesiyle eğitilen beyinleri beslemeyi, köycülük şubesiyle köylüyü eğitmeyi, tarih ve müze koluyla da geçmiş öğretileri hedeflemişlerdir. Halkevinin eğitim alanında halkı doğrudan eğiten şubesi ise Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi olmuştur.

Açılan kurslar toplumsal eğitim alanında halkevlerinin en önemli faaliyeti olmuştur. Halkevlerinin “Halk Dershaneleri ve Kurs” kolu, mekteplerden sonra okuma çağını geçirmiş kişileri eğitmek halkevlerinin en önemli görevi olmuştur. Burada öğretmenler gönüllü olarak çalışmış ve ücret almamıştır. Bu kol, halkevi binasının yanı sıra cezaevleri

ve kahvehanelerle köylerde de kurslar düzenlemiş, dersler vermiştir. Türkçe okuyup yazma, fizik-kimya, meslek ve sanat, güzel sanatlar vb.

Toplumun aydınlatılması amacıyla 15 günde bir; toplumu ilgilendiren konularda konferanslar verilmesi gerekli görülmüştür. Her ay erkeklerin ve kadınların bir arada bulunduğu aile toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda Atatürk'ün büyük Nutku ve Türk büyüklerinin eserleri okutulmuş, milli konuşmalar yapılmış, gençlere muhtelif konularda konferanslar verilmiştir (BCA,490.01/3.15.9 Haftada bir veya iki defa halkın sağlık kontrolleri yapılmıştır. Her ay köylere ziyaretlerde bulunulmuş, köylünün bilinçlenmesi için gerekli konuşmalar ve broşürler dağıtılmıştır. Öz Türkçe kelimeler ve atasözleri toplanarak genel merkeze bildirilmiştir. Milli günlerde geniş çaplı etkinlikler yapılmış, halkla iç içe heyecanla kutlanmıştır. Sporu geliştirme ve teşvik için salonlar açılmış, ata sporlarının yaşatılması için turnuvalar düzenlenmiştir (Kara, 2006).

Deniz kıyısı olan bölgelerde deniz sporlarının gelişmesine katkı sağlanmıştır. Her halkevi kendi bölgesinde, “*Toprak Bayramları*”, “*Spor Şenlikleri*”, “*Köy Bayramları*” ve “*Sürek Avları*” gibi açık hava çalışmaları gerçekleştirmiştir (Tunalı, 2013)

Her halkevinin bölgesine karşı sorumlulukları da bulunmaktadır, bölgenin tarihinin araştırılması ve tarih eserlerinin korunması, halk oyunlarının tespit edilmesi ve yaşatılması gibi görevleri bulunmaktadır. Yapılan tüm çalışmaları Halkevleri Genel Merkezine göndermişlerdir. Vatandaşlar halkevleri faaliyetlerine heyecanla katılmışlardır. Açılış yıl dönümlerinde ve etkinliklerde halkevi salonlarını boş bırakmamış adeta evleri gibi görmüşlerdir. Bu atmosferin daha büyük coşuklara sebep olması için, Halkevlerinin çalışmalarını hızlandırılması ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Halkevi Başkanlığına talimat vermiştir (BCA,490.01/4.18.2).

Okuma yazma öğrenmek eğitimin temel taşıdır. Latin harflerinin kabul edilmesiyle, eski yazı ile yazılan kitapların tümü toplum için yararsız hale gelmiştir. Halkevleri kütüphaneler oluşturmuştur.

Buralar yeni yazının ilk okuma yuvaları gibi işlenmiştir. Çok defa bir kitapçı dükkânı bulunmayan nice kentte ve ilçede halkevi kitaplığı sanat ve kültür dünyasına açılmış tek pencere idi. Burada yalnız kitap değil, parti tarafından

seçilip gönderilen dergi ve gazeteler de halkın okumasına sunulmaktaydı (Başgöz, 1995: s.205).

Halkevlerinin açılması için ilk şart kütüphane ve okuma odasının olmasıydı Latin alfabesinin öğrenilmesini kolaylaştırmak, eğitilmiş bir toplum yaratmak amacıyla dil alanında da birçok hizmet vermiştir.

Halkevlerinin bu alandaki çalışmaları şunlardır:

1. Dil Araştırmaları ve Kitap Yayını

2. Dil Çalışmaları

3. Dil Kurultaylarına Katılma ve Dil Bayramlarını Düzenleme

4. Türkçe Öğretme ve Halka Dil İşlerinde Yardımcı Olma (Özsarı, 2009).

“Halkevlerinin toplumun eğitilmesiyle ilgili yaptıkları şunlardır: *“Dershaneler, yayın (kitaplar ve dergiler), konferanslar, kütüphaneler, okuma odaları halk oyunları- etnoloji, Tarih araştırmaları (Arıkan, 2004:272).”*

Halkevleri halkın eğitimiyle ilgili çok fazla kurs açmıştır. Bu kurslara sekiz yılda 34672 kişi katılmıştır. Açılan kurslar içerisinde Türkçe kursu, açılan kurs sayısı ve devam eden kişi sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Dergi yayınlamaya halkın eğitime katkıda bulunmuştur. Halkevinin bulunduğu ille ilgili bilgilerinin derlendiği bir dergi yayımlanmıştır.

Halkevleri yerel tarih çalışmalarına verdiği önemi özellikle dergi yayınlarıyla göstermiştir. Halkevi dergileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal ve kültürel tarihini hatta siyasal tarihini inceleyen ve bugünlere ulaşan çok önemli kaynaklar olmuşlardır. Halkevlerinin yayınladığı dergilerin bazıları şunlardır: Görüşler Adana, Taşpınar Afyon, Yeşilirmak Amasya, Ülkü Ankara, Türk Akdeniz Antalya gibi.

Halkevlerinin tamamı adına, Ankara'da yayınlanan Ülkü Dergisi Mart 1933'te ana yayın organı olarak faaliyet vermiştir. Dergi aylık olarak yayınlanmış, Ülkü en uzun soluklu Halkevi dergisi olmuştur. Halkevleri, konferanslarla da çok geniş kitlelere ulaşmayı ve bu kitleleri eğitmeyi hedeflemiştir. Halk konferanslar aracılığı ile hem birbiriyle

kaynaşmış hem de Halkevlerinin bire bir eğitim çalışmalarından yararlanmışır. Konferanslar, Halkevlerinin en yararlı fikir faaliyetlerinden birisidir. Bu konferanslar ister merkez tarafından düzenlenmiş olsun, ister bu evlerin kendi girişimleriyle hazırlanmış olsun, geniş bir halkı toplayabilmeleri ve kendilerinden beklenen eğitim çalışmalarını gerçekleştirmek adına oldukça önemlidir (Yılmaz-Akhan, 2011).

Halkevlerinde yapılan konferanslar şu şekilde sınıflandırmak gerekmektedir:

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından profesörlere ve doçentlere verdirilen konferanslar. · Halkevleri üyelerinin mevzularını kendileri seçerek verdikleri konferanslar. · Asgarî çalışma plânına göre ilgili yıl içinde bütün Halkevlerinde verilmesi istenilen konferanslar. (CHF, 1940: s.10).

Halkevleri eğitim alanındaki faaliyetleriyle oldukça önemli hizmetler vermiştir. 19 Şubat 1932’de 14 vilayette açılan halkevleri hızla çoğalmıştır. 19 Şubat 1935’te sayıları 103’e erişmiştir. Behçet Kemal Çağlar bu durumla ilgili şunları söylemiştir: “*Halkevinin çatısı altına 2.100.000’ den fazla vatandaş girmiş, evlerin çalışmalarından istifade etmişlerdir. Türk şehirlerinde ve kasabalarında yaşayan insanların toplamının 2.380.000 kişidir* (Çağlar, 1935:10).” Bu bilgi üç yıl sonra büyük kitlelere ulaştığının bir göstergesidir.

CHF halkevlerinin eğitimle ilgili faaliyetlerini değerlendirmesi özetle şöyledir: “*Fikirlerin, bilgilerin, yeni teknik ve usullerin, ileri hayat şartlarının ders şeklinde gösterilmesi, öğretilmesi kadar vatandaş üzerinde müspet tesir bırakan vasıtalar azdır* (CHF 1942:9).”

Bir şubenin açılabilmesi için o şubeye kayıtlı en az 25 üyenin olması gerekmektedir. Halkevlerinde şube çalışmaları Şube Komiteleri vasıtasıyla yürütülmekteydi. Üye sayısı 25’den 50’ye kadar olan şubeler 3, 50’den fazla olan şubeler 5 kişilik şube komitesi seçmekteydi (CHF, 1942:10).

2.7.1. Dil, Tarih Edebiyat Şubesi

Halkevleri talimatnamesinde halkevinin bulunduğu çevrenin genel bilgisini yükseltmek amacıyla söyleşiler, konferanslar tertip edilmesi, bu faaliyetlerde cumhuriyet ve inkılap

prensiplerinin kökleşmesine katkı sağlanması, memleket sevgisinin, vatandaşlık vazifelerinin ilke haline getirilmesi konularında halkın bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalarda bulunacağı Dil tarih edebiyat şubesi halkevlerinin en önemli eğitim birimidir. Zira milleti oluşturan dil tarih ve edebiyatla ilgili toplumu eğitip birbiriyle kaynaştırmak çok önemlidir. Halkevleri Çalışma Talimatnamesine göre bu şubenin amaçları şunlardır:

Dil ve Edebiyat Şubesi, çevrenin genel bilgisinin artmasına ve parti prensiplerinin kökleşmesine, yurt sevgisinin, yurttaşlık duygusunun yükselmesine yarayacak konularda konuşmalar ve konferanslar tertiplemekle beraber dil ve edebiyat mevzular ile de bilhassa meşgul olur. Halkevlerinde verilecek konferansların konu ve ifade bakımından halkı ilgilendirecek türde olmasına dikkat edilir. İlim ve edebiyat konularında verilecek konferansların, ilim ve edebiyatla yeni buluşanların halk diliyle ifadesi şeklinde olması tercih edilmelidir. Eski Türkçe eserlerdeki öz Türkçe söz ve tabirleri araştırıp derlemek, Halk dilinde yaşayıp yazı dilinde kullanılmayan Türkçe söz ve tabirler ile folklor (Halk bilgisi) mahsulleri toplamak. Eski Türkçe ve halk Türkçesinin gramer ve şive hususiyetlerini araştırmaktır. Derlenecek malzeme ve yapılacak araştırmalar monografiler ve lügatçeler neşredilir. Bugünkü yazı dilinde kullanılan yabancı kökten sözlerin ifade ettiği mefhumları anlatabilecek Türkçe kökten sözler bulup teklif mahiyetinde olarak neşretmek, Dile ait ve yukarıda yazılı gayenin ehemmiyetini ve imkânını ve buna ulaştırıcı yolları ve çareleri gösterir neşriyatta bulunmak. Edebiyat sahasında yeni iddialara ve canlı hareketlere müsait bir hava ve heyecan uyandırmak. Edebiyat mahsullerimiz arasında bilhassa cemiyetin ihtiyaçlarına cevap veren, inkılâbımızı halk tabakalarına yayıp kökleştiren, Türkün engin mazideki yüksek mevkiini, tarih şereflerini ve millî mücadelenin şanlı hatıralarını ebedileştiren sanat eserlerini çoğaltmak. Edebiyat sahasında yeni ve genç istidatları korumak ve teşvik etmek. Halkevlerinin ilim, sanat, edebiyat sahalalarında belirmiş Türk büyüklerini anmak ve milletin onlara karşı duyduğu saygıyı belirtmek için törenler tertip etmesi, toplantılar yapması yerindedir. Halkevi dergilerini Dil Edebiyat Şubesi çıkarır. Dergi çıkarmanın şartları arasında eleman, teknik imkânlar elbette birinci derecede gelir. Bu imkânları bugün daha ziyade vilayet merkezlerimizde bulmak kabildir. Bu sebeptendir ki, şimdilik yalnız vilayet merkezlerindeki halkevlerimizin dergi çıkarmaları kâfidir. Bu dergi, o vilayet içindeki bütün halkevlerinin müşterek dergisidir (BCA,.490.01/4.21.5).

Bu şubenin önemini Reşit Galip şu sözlerle vurgulamıştır:

Dilimiz, edebiyatımız, tarihimiz yabancı unsurların tesir ve istilasından en fazla korunmak gerekirken, en sürekli taarruzlara uğramış ve en derin yaralar almış

milli kültür müesseseleridir. Milli benliği oluşturan, şekillendiren ve kudretlendiren kültür unsurları içinde dil, edebiyat ve tarih şubesi memleketin uzak ve yakın bütün köşelerinde bu sahalarda çalışanları birleştirmek maksadını güdecektir (Çeçen, 2000: s.98).

Halkevinin bu şubesi halkı eğitmek, CHF'nin politikasını anlatmak ve benimsenmesini sağlamak, vatan sevgisini oluşturmak amacıyla konuşmalar, konferanslar, törenler hazırlar ve genel olarak dil, edebiyat ilgilenirdi. Yeni alfabenin öğrenilmesi için çalışırdı. Kendi edebiyatla ilgili toplumu eğitirdi. Güzel yazı yazma, güzel söz söyleme yarışmaları tertip ederdi. Ayrıca bu şube yayınlanacak dergilerle de ilgilenirdi (İğdemir, 1974).

Dil, Tarih, Edebiyat şubesini başlıca amacı Türk Dilinin gelişmesi ve her türlü fikir ve duyguyu ifade etme özgürlüğünü kazanması ve ulusal dil aracılığıyla halk arasında ulusal birliğin oluşturulmasıdır (CHF, 1940).

Halkevleri kapanana kadar Dil tarih ve edebiyat şubesi en etkin çalışan şube olmuştur. Dil birliğiyle toplumsal kaynaşmanın sağlanmasını hedefleyen CHF Türkçeyi yeni derlenen sözcüklerle sadeleştirmiştir. Bu sayede toplumda herkesin birbirini anlaması doğru iletişim hedeflenmiştir. Ayrıca Osmanlı'da olduğu gibi edebiyatın sadece okumuş ve aydın kesime ait olması da engellenmeye çalışılmıştır.

Dil ve Edebiyat şubesi bu amaçla Anadolu'nun köylerine kadar derleme faaliyetlerinde bulunmuştur. Her halkevi şubesi vasıtasıyla kendi bölgesindeki atasözleri, maniler, mahalli adet ve ananeler ve düğünler gibi kültürün önemli belgelerini kayıt altına almıştır. Halkevlerinin Dil ve Edebiyat şubeleri tarafından derleme faaliyetlerinin belirli bir program çerçevesinde yapılması için bir görev dağılımı yapılmıştır (BCA: 490.01/13.71.05).

Dile verilen öneminin farkında olan halkevleri Türk Dil ve Tarih Kurumları ile çok sıkı bir ilişki kurmuştur. 40000 yeni kelime 1932-1935 yılları arasında Halkevleri tarafından Türk Dil Kurumuna iletilmiştir (CHF, 1935:18).

Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi amaçlarını gerçekleştirmek üzere çalışma alanlarını kategorize etmiştir. Başlıca çalışma alanları; konferans ve tören çalışmaları, Türk dili ve folkloru üzerine çalışmalar, tarih çalışmaları, dergi çalışmaları, kitap ve kitapçıklardan oluşan çalışmalardır.

2.7.1.1. Konferans ve Tören Çalışmaları

Bu çalışmaların başta gelen amacı, yöre halkının genel kültür ve bilgisinin artmasına, cumhuriyet ve inkılâpların anlaşılmasına, kaynaşmaktır. Vatanını seven bireyler oluşturmak için konuşmalar, konferanslar düzenlemektir (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934: m. 30).

Bu şubenin diğer bir görevi de tarihi ve milli günleri coşkulu bir şekilde kutlamaktır. Türk büyüklerini anmak amacıyla çevrenin imkân ve koşulları çerçevesinde törenler ve toplantılar düzenlemektir. Bu tür toplantılarda günün anlam ve önemiyle ilgili hatipler konuşmalar yapmış, konferanslar verilmiştir. Halkevleri buldukları yerlerin kurtuluş günlerini bayram havası içinde kutlayarak milli birlik ve beraberliğin pekiştirilmesine çalışmışlardır (Çeçen, 2000).

Halkevlerinde, birçok konuda üniversite öğretim üyeleri, profesyoneller, yazarlar ve diğer seçkin, aydınlar tarafından verilen konferansları verilirdi. Kurallara göre her Halkevinin ayda en az iki konferans verme yükümlülüğü vardı (Karpaz, 1974). Konferanslar genellikle milli bayram ve günlerde bu günün anlam ve önemini belirtmek için, anma günlerinde de anılan kişiyi tanıtmak için verilmiştir. Bunun yanı sıra bilimsel konular ve yeni buluşlar üzerinde halkın anlayacağı bir dille konferanslar verilmesi teşvik edilmiştir.

Halkevlerinin düzenlediği konferanslar üçe ayrılmaktadır:

- a) CHF tarafından profesörlere ve doçentlere verdirilen konferanslar,
- b) Halkevleri üyelerinin konularını kendileri seçerek verdikleri konferanslar,
- c) Asgari çalışma planına göre o yıl içinde bütün Halkevlerinden verilmesi istenen konferanslar (CHF, 1940).

Konular halkevinin bulunduğu yerdeki ihtiyaçlara göre değişmekteydi. Birinci kısmı oluşturan konuları Halkevleri kendileri belirlerken, ikinci kısım konular sağlık, eğitim, edebiyat, hukuk, ziraat, teknik, ekonomi, güzel sanatlar, tarih ve devrim başlıklarından oluşmaktaydı (CHF, 1940:10). 1939 yılında toplam 917724 dinleyiciye tam 2835 konferans verildi (CHF, 1940:19).

Halkevlerinde toplumsal birliği ve eşitliği sağlayan kadın ve erkekten oluşan aile toplantılarına da yer verilmiştir. Bu toplantılarda batı m¼zik gruplarından, orkestradan, yoksa radyo ve gramofondan yararlanılarak dans edilebilirdi. Ayrıca mahalli danslar ve t¼rk¼lerin de hep birlikte s¼ylenip oynanması teşvik edilirdi (Kaplan, 1974:140). Kadın ve erkeğin birlikte bulunduğu ve etkinliklere aktif olarak katıldığı ilk toplumsal merkezler halkevlere olmuşlardır. Ayrıca y¼z y¼ze toplumsal iletişim sağlanarak kaynaşmış bir toplum hedeflenmiştir.

2.7.1.2. T¼rk Dili ve Folklor ile İlgili Faaliyetleri

Dil, Tarih, Edebiyat şubesi aslında T¼rk milletinin halk tarafından kullanılan yazıya geçmeyen kelime, terim, atas¼zleri ve destanları derlemektir. Halkevlere bu alandaki çalışmalarını T¼rk Dil Kurumu ile işbirliği halinde y¼r¼tm¼řt¼r. Halkevlerinin örg¼tlenmesi çok geniş düzeyde olduğu için her bir şubeden gelen dil üzerindeki yerel çalışmalar ve özellikle yerel s¼zc¼klerin derlenmesi çalışmaları T.D.K. için çok yararlı bir kaynak olmuştur. Halkevlere folklor ve etnoloji malzemesi de toplamışlardır. Bunlar arasında tarihi değer olan eski yazılar, kitap kapakları, tezhipler, minyat¼rler, divanlar, çiniler, halılar, nakışlar, eski ulusal giysiler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, t¼fekler, tabancalar, sedef altın g¼m¼ř kakmalar, oymalar bulunmaktadır (CHF, 1940:1).

2.7.1.3. Tarih Çalışmaları

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi ile daha önceki M¼ze ve Sergi şubesiyle birleştirilip Tarih ve M¼ze şubesi adını almıştır. Başlangıçta, tarih çalışmaları Atat¼rk inkılâpları ve ilkeleri üzerinde yoğunlaştırılmıştır. 1940 Yılındaki d¼zenlemede ise milli ve yerel tarihle ilgili çeviri çalışmaları ve konferanslara ağırlık verilmiştir (CHF, 1940:113). Ayrıca tarih gezileri de d¼zenlemiřtir. Gezilerle y¼renin tarihi yerlerinin daha yakından tanınması, bu vesile ile tarih bilgilerinin derinleştirilmesi amaçlanmıştır.

Dil, Tarih ve Edebiyat şubesi tarihle ilgili çalışmaları tarihimiz için faydalı yayınlar yapılmasını sağlamak, neşriyat yapmak, tarihi anıtları korumak önemli g¼rd¼kleri h¼y¼k vb. tarihi eserleri bu alanda çalışan kurumlara bildirmek, diğer taraftan milli k¼lt¼r ve etnoloji ile ilgili belgeleri toplamak ve muhafaza etmek gibi g¼revleri bulunmaktadır.

Halk arasında yaşıyan masal, türkü, adet, anane, merasimler, halk sanatı ve eşyaları toplamak ve muhafaza etmek gibi önemli vazifeleri üzerine almıştır (Kara, 2006). Bazı halkevleri yerel tarih ve folklor araştırmaları yapmıştır. Yapılan incelemeleri halkevlerinin dergilerinde yayınlanmıştır. Bazıları bu çalışmalarını daha ileri götürerek ilerde milli halk müzesinin temelini teşkil edecektir (Kara, 2006).

2.7.1.4. Dergi Çalışmaları

Halkevi dergileri Dil, Tarih, Edebiyat şubeleri tarafından çıkarılmıştır. 1940 yılındaki talimatnamede İl Merkezlerindeki Halkevi Şubelerinin dergi yayınlamasının o ildeki bütün Halkevlerinin ortak yayını olduğu belirtilmiş ve dergilerin aylık olarak yayınlanması önerilmiştir (CHF, 1940:12-14). Halkevi dergilerinin toplumsal kültürün ve bilgi düzeyinin yükselmesinde, güzel sanatlara ilginin artmasında çok büyük yararı olmuştur.

Halkevleri dergilerinin en büyüğü Ankara Halkevi tarafından yayımlanan *Ülkü Dergisi* idi. *Ülkü Dergisi*'nin amacı Cumhuriyetin ilke ve düşüncelerini bilimsel ve ikna edici bir biçimde ifade etmek olarak belirtilmiştir. *Ülkü Dergisi*, amacına ulaşmak üzere yazarlarından dergiye hazırladıkları yazılarda şu ilkelere uymalarını istemiştir (Karpat, 1974).

Halkevleri yayınlarında *Ülkü* adlı derginin özel bir yeri vardır. Halkevleri yayınları için model teşkil etmiştir. *Ülkü*'nün dışında İstanbul'da yayınlanan *Yeni Türk Dergisi de Halkevleri yayınlarında önemli bir yer tutmuştur. Bu dergileri örnek olarak basılan diğer dergilerden bazıları şunlardır: Başpınar, Ün, Konya, Gediz, Uludağ, Çorumlu, Taşpınar, Halkevi, Altan, Doğuş, İnan, Taşpınar (Şakiroğlu, 1996).*

Yazının mümkün olduğu kadar sade alışılmış konuşma diliyle ve öz Türkçe kelimelerle, kısa cümleli, açık ve bir ifade ile yazılmış olması gerekmektedir. İnkılâpçılık, halkçılık, halk rehberliği, memleket ve millet sevgisi, neşe ve ümit, çalışma ve başarıya heyecanı vermek mihverlerinden ayrılmamak ve başkalarını düşünme ve başkalarıyla elbirliği yapma, milli tesañüt duygusunu telkin hedeflerini daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkü dergisi merkez Yayın organı olmakla birlikte diğer Halkevleri tarafından çıkarılan dergiler için de yol gösterici olmuş, zaman zaman onları eleştirmiş ve genel merkezin

belirlediği çizgide yayın yapmaları konusunda uyarmıştır. Ülke için belirlenen yayın politikası diğer Halkevi dergileri için de geçerli olmuştur. Buna göre derginin ticari yönü olmayacaktır. Yazarlarına para verilmeyecektir. Yazarlar para almayacaklardır. Zira inandıkları davayı başkalarına duyurmak amacıyla yazacaklardır (Güz, 1995).

Dergilerin yazar kadrosunu yayımlandıkları illerdeki öğretmen, doktor, avukat, hâkim, mühendis gibi eğitim öğretim seviyesi yüksek olan meslek gruplarından kişiler olurdu. Dergilerde birçok konuya yer verildi. Dergilerin tamamına yakın bir bölümünde ülke genelini ilgilendiren konular ele alındı, ayrıca Halkevleri çalışmalarına yer verildi (Şakiroğlu, 1997).

Halkevi dergileri yazarlarını sade bir, dil ve doğrudan ifade kullanmayı teşvik etmiştir. Dergiler halkbilimi konulu yayınlar yapmıştır. Toplumdaki sınıfların arasındaki ses olmuştur. Kentli alt sınıflar, köylüler ve aydınlar arasında yaşam hakkındaki görüş farklılıklarını ifade etmiş, bu gruplar arasında iletişim kanalı olarak hizmet etmiştir. (Karpaz, 1974).

Antropoloji, folklor (halk bilimi), sosyoloji, edebiyat ve eğitim alanlarında önemli miktarda yayımlamıştır. Ayrıca farklı sosyal gruplar ile köy ve kasaba hayatı üzerine yararlı bilgiler sağlamıştır (Manka, 1997).

2.8. Güzel Sanatlar Şubesi

Bu şube, güzel sanatlara halkın sevgisini artırmak, güzel sanatların memlekette gelişmesine çalışmayı amaçlar. İğdemir bu konuda şöyle demiştir:

Müzik, resim, heykel, mimari, dekoratif sanatlar alanlarında çalışan profesyonel veya amatör unsurları bir araya getirmiştir. Batı müziğinin ve batı müzik tekniğinin kökleşmesine, halk arasında söylenen halk türkülerinin derlenmesine ve batı tekniğine göre Türk müziğinin icra edilmesine ve gelişmesine çalışmıştır. Milli oyunları teşvik eder, bu oyunların özgün kıyafet, saz, türkü ve edalar ile oynanması ve gösterilerde bunlara yer verilmesi konusunda çalışma yapar. Koroların, orkestraların ve bandoların kurulmasına ve çalışmasına yardım etmiştir (İğdemir, 1974: s.122).

Güzel Sanatlar Şubesi, musiki, resim, heykeltıraşlık, mimarlık, tezyini sanatlar gibi alanlarda da çalışmıştır. Halkın güzel sanatlara olan ilgisini arttırmış ve yetenekli yurttaşların eğitim çalışmalarına ağırlık vermiştir. Yapılan müzik çalışmalarında ki, amaçlardan birisi de halk türkülerini batı tekniği ile işleyecek kompozitörler yetiştirmektir. Koro, bando, orkestra, radyo ve gramofon aracılığı ile kulaklar ve zevkler çok sesli müziğe alıştırmıştır. Resmi, heykeltıraşlığı ve tezyini sanatlarını teşvik edecek faaliyetlerde bulunmuştur (Kara, 2006).

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'ne göre şubenin amaçları şunlardır:

Güzel Sanatlar şubesi müzik, resim heykel, mimari, tezyini sanatlar ve sairler profesyonel veya amatör unsurları bir araya toplar, genç kabiliyetleri korur ve bunların yetişmelerine çalışır. “Şube halkevlerinin müsamere programlarının müzik kısmını hazırlar ve tatbik eder, halk için müzik geceleri yapar. Halkevleri müzik çalışmalarında esas, milli ruhun derinliklerinde zengin bir hazine olarak yaşamakta bulunan halk türkülerimizi garp tekniği ile işleyerek müstakbel kompozitörler için, sadakat ve itina ile toplamak ve saklamakla beraber yeni Türk müziği bir taraftan vücut bulmakta iken kulakları ve zevkleri çok sesli müziğe alıştırmak ve ısındırmak; bunun için de birçok fırsatlardan istifade ederek garp müzik eserlerini bol bol dinletmektir. Şube, halk arasında hele köylerde ve oymaklarda söylenen halk türkülerinin notaları ile sözlerini tespite ve bunları asıllarına hanel gelmemek şartı ile tamime çalışır. Halk türkeleri ancak kendi ağızlar ile ve kendi sazlar ile icra edilebilir ki, bu sazlar da: Cura, bağlama, bozok, meydan sazı, kabak, Karadeniz kemençesi, davul, zurna, kaval, darbuka, çifte nâra gibi halk sazlarıdır. Halk türkelerine: Keman, ut, cümbüş, kanun, ney, vs. sazlar refakat edemez. Bütün halkın millî marşları ve mahallî şarkıları öğrenmesine yardım etmek ve bunların milli gösteri ile halkevleri müsamerelerinde kadın erkek hep bir ağızdan söylenmelerini sağlamağa çalışmak en başta gelen işlerdendir. Şube, imkanı olan yerlerde açacağı kurslarla müzik mensuplarını çoğaltmaya ve muhitte bu suretle müzik zevk ve anlayışını yükseltmeye çalışır (BCA,490.01/4.21.5; CHF 1940: s.11-12).

Güzel Sanatlar şubesi, 1935 yılındaki yönetmeliğin öztürkçeleştirilmesi sırasında “Ar Şubesi” adını almış, ancak daha sonra, 1940'da yeniden eski ad kullanılmaya başlanmıştır. Halkevlerinin ilk yönetmeliğinde Güzel Sanatlar Şubesi'nin resim, heykeltıraşlık, mimarlık gibi alanlarla süsleme sanatları ve diğerlerinde sanatçıları ve yetenekli gençleri bir araya toplayıp himaye ve gelişmelerini sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca Halkevlerinin müsamere programlarının müzik kısmını da bu şube hazırlamakta idi (CHF, 1934:33-34).

Halkevleri oluşturulurken güzel sanatlar şubesine büyük bir önem verilmiştir. Bu şubenin bir diğer etkinlik alanı ise güzel sanatlarla ilgili kurslar açmak, milli marşları öğretmektir. Halk arasında ve köylerde söylenen milli türküler ve bunların notaları ile milli oyunlar bu kolun etkinlik programındadır. Güzel Sanatlar Şubesi şu araçlardan yararlanır: “Koro, bando, orkestra, radyo, gramofon. “Halk türkülerine keman, ut, cümbüş, kanun, ney vs. sazlar refakat edemez. Halk oyunlarında kadınlı erkekli beraber oynamanın tercih edileceği belirtilmiştir”. (CHF, 1940:23,26).

Güzel Sanatlar Şubesi çalışmaları içinde müziğin yanı sıra resim çalışmaları da yer almıştır. Sergi açmak, atölyeler kurmak bu bölümün görevleri arasındadır. Bundan başka fotoğrafçılığın teşviki ile ilgili hükümler de yer almıştır. Milli bir sanat anlayışı geliştirmek, milli değerlerimizi batı değerleriyle birleştirerek daha rafine, daha yüksek nitelikli eserler yapmak ve bunları tüm ülkeyle paylaşmak.

Halk resimlerini toplamak, halk ressamlarını geliştirebilmek ve tanıtılmasını sağlamak, milli resim olgusunu yaratmak, halk sergileri açarak halka sunmak, koro çalışmaları ve halka verilecek olan konserler, masallar, tekerlemeler ve bilmeceler söylenmesi yörelere özel oyunların söylenmesi gibi bu şubenin görevleri arasındadır. Kabiliyeti olan insanların geliştirilebilmesi için kabiliyetlerini geliştirecek ve öğretecek ustaları olması gerekmektedir. Türk müziği ve resim edebiyatı geliştirilmesi gereken bir yapıya sahiptir (Tunalı, 2013). Resme yetenekli kişileri bulup yetiştirecek sanatkârlara yer malzeme ve çalışma koşulları verme konusunda Ankara, Bursa, Eskişehir, Mersin, Manisa, Sivas ve İnegöl halkevleri oldukça başarılı olmuştur.

Müzik kolu hemen hemen her halkevinin faaliyet gösterdiği alandır. 1937 de 100 kadar halkevinin radyosu, 50 kadar halkevinin bando takımı vardı. Halkevlerinin düzenlemiş olduğu gezilere ve toplantılara eşlik eden ve benzerine rastlanmayan bando takımlarıyla ün kazanan halkevleri: Çorum, Bartın, Karaman, Gerede, Bergama, İnegöl, Tosya Samsun, Aydın, Mudanya, Balıkesir, Denizli, Urfa, Ereğli, Artvin, Birecik, Tarsus, Turgutlu, Üsküdar, Nazilli, Şehremini, Niğde, Tire, Adapazarı, Mardin ve Ödemiş halkevleri bu konuda ün kazanmıştır. Müzik kollarının çalışmaları arasında koro ayrı bir yere sahiptir. Yirmi beşten fazlası saz ve orkestraya sahipti Bu kol halk türkülerini Anadolu’da toplamış, halka ayrıca Batılı müziği de tanıtmıştır (Kara, 2006).

Halkevleri Türk halk müziği alanında önemli derecede derlemeler yapmıştır. Macaristan ulusal müziğinin oluşumunda önemli bir yeri olan ünlü müzisyen Bela çalışmaları ile tüm yurttan dinlenmiştir. Halkevleri, sanat yolu ile eğitim çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşlarına, sistemli ve sürekliliği olan çalışmalarda model olmuştur. Halk müziği konusunda önemli çalışmalar yapan Halkevleri: Çorum, Balıkesir, Ankara Eminönü, Beyoğlu, Eskişehir, Diyarbakır, Artvin, Adana, Manisa, Yozgat, Nazilli, Edremit, Çankırı, Kayseri, Fatsa ve Gelibolu'dur. Adı geçen halkevlerinin batılı müzik anlamındaki çalışmaları halkın batılı müziğe karşı ilginin artmasında etkili olmuştur (Tunalı, 2013).

2.9. Temsil Şubesi

Temsil şubesi Halkevleri şubelerinin en önemlilerinden biridir. Bu şube topluma tiyatro sevgisini ve tiyatro zevkini benimsetmeyi hedeflemiştir. Yetenekli gençleri bir araya toplayarak temsiller hazırlamıştır. Ahlaki, terbiyeci ve milli temsillerle halka iyi şeyler telkin etmeye çalışmıştır. Kukla ve Karagöz gibi halka ait unsurlardan da yararlanmıştır. (İğdemir, 1974).

Tiyatronun ülkede sevilmesinde öncü bir rol üstlenmiştir. Hevesli ve yetenekli gençlerin oluşturduğu temsil grupları, başta oyunların sahneleneceği salon, dekor ve kostüm malzemeleri, sahneye konulacak piyes metinleri olmak üzere her konuda desteklenmiştir.

1940 Yılında hazırlanmış olan Halkevleri Çalışma Yönetmeliğine göre bu kolun başlıca görevleri şunlardır:

- a. Halkevlerinde bir hayat ve hareket uyandırmak,
- b. Yörenin tiyatro gereksinimini karşılamak,
- c. Gençleri güzel ve serbest konuşmaya alıştırmak,
- d. Gençlerin fikir, dil, sanat alanında eğitilmesine katkıda bulunmak,
- e. Tiyatro oyuncusu olabilecek yeteneklerin ortaya çıkarılmasını sağlamak,
- f. İyi hatipler (konuşmacılar) yetiştirmek,

g. Yurt ve toplum için yararlı telkinlerde bulunmak (CHF, 1940).

Temsil kolunun görevi yalnızca oyunlar sahneye koymak olmamıştır. Kültür düzeyinin yükseltilmesi, görsel öğelerin desteğiyle eğitsel çalışmalarda bulunulması, boş zamanların en iyi şekilde değerlendirilmesi ve sosyal dayanışmanın geliştirilmesi hususlarında çok önemli bir işleve sahip olmuştur. Halkevlerinin açılmasından önce, tiyatrolarda kadın oyuncuların rol alması büyük bir sorun yaratmıştır. Toplumsal baskılar nedeniyle kadınlar tiyatrolarda oynamak istememiş, ancak azınlıklara mensup olanlardan bir kaç kişi bu rolleri üstlenmişlerdir. Kadın rollerini de kılık değiştirmek suretiyle erkekler oynamıştır. Halkevleri açıldıktan sonra, yönetmeliğe özellikle eklenmiş olan “piyeslerdeki kadın rolleri hiç bir bahane ile erkeklere verilemez” şeklindeki hüküm çok etkili olmuştur (CHF, 1940). Geleneksel sahne sanatlarımızdan olan Kukla-Karagöz'ün desteklenmesi için de özel hüküm konulmuştur (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940).

Bu kolun bir diğer etkinlik alanı da sinema olmuştur. Temsil kolunun görevleri arasında sinema ile halka eğlendirici ve eğitici filmler göstererek dolaylı bir halk eğitiminde bulunmak da vardır. Sinemanın halkın fikir ve zevkini yükseltmesi ve bilgi düzeyinin yükselmesinde aracı olması amaçlanmıştır. Göze ve kulağa hitap eden iletişim araçlarından olan sinema Halkevlerine 1935'lerden itibaren girmeye başlamıştır (CHF, 1940).

Bütçesi imkân veren her Halkevi sinema makinesi almıştır. Bir çok Halkevi raporunda en önemli dilek olarak sinema veya projeksiyon makinesi belirtilmiştir. Halkevlerinin sinemayı bir gelir kaynağı olarak değil, tiyatrodaki, karagöz ve kuklada olduğu gibi yeni ve cazip bir aşılama aracı olarak almaları bir tamimle Halkevlerine bildirilmiştir (CHF, 1940).

1939 yılında Halkevlerinde 1557 sinema gösterimi yapılmıştır (CHP, 1940, s.20). Ancak filmlere küçük bir konser, piyes veya yerli türkü eklenerek müsamere şekli verildiği takdirde sosyal yardım amaçlı olarak para alınabileceği, fakat bu şekildeki müsamerelerin sayısının yılda 12'yi geçemeyeceği kurala bağlanmıştır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, m. 49 – 52).

Yönetmelikte piyeslerin seçimini CHP Genel Yönetim Kurulu'na bırakan bir hüküm vardır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, m. 45).“Halkevlerinde oynanan piyesler, Parti Genel Sekreterliğince kabul edilip bastırılan veya tavsiyeye değer görülen piyeslerdir. Özel bir komisyon tarafından incelendikten ve resmi formalitesi de tamamlandıktan sonra Halkevlerine gönderilen bu piyeslerle Halkevleri repertuarı meydana getirilmektedir (CHP 1943 Halkevleri ve Halkodaları, 1944, s.7).

Tiyatro ve sinema çalışmalarıyla kesinlikle ticari amaç güdülemeyeceği, filmlerin parasız olarak gösterileceği hükme bağlanmıştır. Ancak filmlere küçük bir konser, piyes veya yerli türkü eklenerek müsamere şekli verildiği takdirde sosyal yardım amaçlı olarak para alınabileceği, fakat bu şekildeki müsamerelerin sayısının yılda 12'yi geçemeyeceği kurala bağlanmıştır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi 1940:m. 49 – 52). Yönetmelikte piyeslerin seçimini CHF Genel Yönetim Kurulu'na bırakan bir hüküm vardır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi 1940: m. 45).

Tiyatro ve gösteriler üç ayrı kategoride sergilenmektedir. Birinci kategori Türk Tarih Tezini, İkinci kategori öğretici ve eğlendirici piyesler, üçüncü kategori toplumsal ilişkilerde ve aile yaşamındaki çelişkiler konulu eserler olarak bilinmektedir. Temsil kolları, genel Türk Tarihi ve Milli Mücadele tarihimizin edebiyat, piyes, temsil gibi unsurlarla halkın eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi görevini üstlenmiştir. Sinema ve sahnenin halk eğitimindeki etkileri bilindiğinden, halkevinde yetiştirici, eğitici filmlerin gösterilmiştir. Tiyatro ile halkın içine girme fırsatı bulunmuş, halkın en çok toplandığı alanlar olan köy alanları, pazarlar, panayır alanlarında oyunlarını sergilemişlerdir. Tiyatroda, önemli olan sahne, dekor ve ışık faktörleri yok sayılmış; oyunlar sergilenmiştir. Bu şekilde, daha büyük kalabalıklara ulaşarak halka tiyatroyu sevdirmektir (Karadağ, 1988)

Temsil şubesinin diğer görevleri opera, kukla ve orta oyunu gibi gelenekleri yaşatmaktır. Bu konuda Ankara Halkevi, radyoda temsil veren Eminönü ve Şişli halkevleri, çocuklar için karagözü oynatmada Ankara, Balıkesir, İzmir ve Şehremini halkevleri başarı kaydetmiştir (Tunalı, 2013:.65). Konuda Samsun, Elazığ, Adana, Urfa, Kayseri, Siirt, Silifke halkevleri başarılı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu toplantılarda memleketin her köşesindeki kıyafetleri ve dansları canlandırılmıştır.

2.10. Spor Şubesi

Spor şubesinin amacı, spordan milli karakteri kökleştirmeye, milli bünyeyi sağlamlaştırmaya, memlekete sıhhatli, ahlaklı ve mert insanlar yetiştirmeye yarayan bir araç olarak yararlanarak belirli ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapmaktır. Milli sporlarımızın canlanmasına çalışmak, mahalli şartlar ve imkânlardan faydalanarak sporun her çeşidini gençler arasında yaymak, yarışmalar düzenlemek bu şubenin çalışma programını oluşturur (CHF, 1939).

Sporun ve bütün beden hareketlerinin bilimsel yöntemler ve kurallar içinde sistemli ve planlı bir şekilde yapılması gerektiği düşüncesinden hareket edilmiştir (Çeçen, 2000:112.). Spor kulüplerinin yurdun her bir tarafında açılması ve gençlerin bu kulüpler bünyesinde çalışmalarının yararlı olacağı düşünülerek Halkevlerine bunu sağlamak görevi verilmiştir.

Sporun yalnızca gençliğe mahsus bir uğraş sayılması düşüncesini ortadan kaldırması olmuştur. Halkevi şubelerinde her yaştaki kişilerin kendine göre yapabilecekleri spor hareketleri olduğu düşüncesi egemendir. (İğdemir, 1974).

Devletleştirilmiş olan “beden eğitimi” alanında Halkevlerine verilen görev, Beden Eğitimi Kanunu'nun 14. maddesine göre şu şekilde belirlenmiştir:

Halkevleri kendi mensuplarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarında, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile müşterek olarak tertip edilecek programlara göre jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve milli raklar gibi beden eğitimi hareketlerini yaptırabilirler (Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934: m. 42,43).

Yasa ve yönetmeliklerden de anlaşılabilceği gibi Halkevlerinin spor şubeleri kendilerine mahsus bir spor kulübü açmayı hedeflememiş, mevcut bütün spor kulüplerini desteklemek ve yardımda bulunmayı amaçlamıştır.

Spor dalları içinde jimnastik en başta sayılmıştır. Haftanın belli günlerinde arzu edenlere belli bir program çerçevesinde jimnastik yaptırılacağı, derslerin alanında uzman kişiler, beden eğitimi öğretmenlerinin vereceği açıklanmıştır, “Jimnastik” bugünkü anlamında

kullanılmamıştır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940:m.55). Jimnastikle zindeliği sağlayan ve organları çalıştıran spor hareketleri kastedilmiştir.

Ulusal sporlarımızdan olan güreş ve ciride özel bir önem verilmiştir. Halkevlerinde yapılacak diğer sportif çalışmalar arasında eskrim, boks, dağcılık, kayak, yüzme, kürek, yelken, avcılık, bisiklet, yürüyüş, okçuluk sayılmıştır. Halkevleri Çalışma Talimatnamesinde belirtilen spor dalları yanında atletizm, voleybol, basketbol, tenis ve gülle atma gibi dallarda da etkinlikler gerçekleştirilmiştir (CHP, 1943).

2.11. İctimai Yardım Şubesi

Bu şubenin ilk adı “İctimai Yardım Şubesi” iken, 1935 yılında Sosyal Yardım Şubesi adını almıştır. Şube varlığını Halkevlerinin ilk kez kapatılışına kadar sürdürmüştür. Sosyal yardım kolları Türk milletinin en büyük özelliği olan, muhtaçlara, din ve millet farkı gözetmeksizin yardım elini uzatma özelliğinin teşkilatlı ve en yararlı şekilde geliştirilmesine çalışmıştır. Muhtaçlara yardım etmek, dispanserler veya gezici doktorlarla hastaların imdadına koşmak, okullardaki çalışkan ve fakir çocukları koruyarak ihtiyaçlarını sağlamak, işsizlere iş bulmak, halkın sağlık bilgisini artırmak için konferans, kitap, broşür, levha ve filmlerden yararlanmak, sosyal yardım için gereken bütün tedbirleri almak ve memlekette sosyal yardım fikrini yaymak bu kolun belli başlı amaçları arasındadır (İğdemir, 1974).

Bu amaca ulaşmak için öncelikle yapılacak çalışmalar ise şu şekilde sayılmıştır:

- a. Yurttan bulunan hayır kuruluşlarının daha yararlı ve verimli şekilde çalışmalarını sağlamak üzere ilişkilerde bulunur. Kimsesizler yurdu, çocuk doğum ve bakım evleri, kreş, işçi tedavi ve öğrenci yurtları gibi sosyal yardım kuruluşlarının açılmasını teşvik etmiştir.
- b. Kimsesiz öğrencilerin elbise, yemek ve barınmalarıyla ilgilenmiştir.
- c. Tedavi, kurumlarında yatırılarak bakılmaları gereken muhtaç hastaların hastanelere kabul ve tedavilerini sağlamıştır.

d. Evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve doğum yapan muhtaç kadınlara yardım yapmıştır.

e. Köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçi ve ailelerinin şehir ve kasabalarda barındırılmasına ve tedavisine yardım eder, yoksul işçiler ve aileler hakkında aynı yardımlarda bulunmuştur.

f. İşsizlerin iş bulmalarına yol gösterir, darlık içinde kalmış vatandaşlara yardım etmiştir.

g. Çocukların dilencilik etmemeleri için gereken yardımları yapmıştır.

h. Cezaevlerindeki muhtaçları gözetmiştir.

i. Halkın sağlık bilgisini artıracak konferanslar verir, bu konuda filmler göstermiştir.

j. Halkevlerinde parasız muayene yeri açmış, buna olanak yoksa devlet hastanelerinde belli günlerde ücretsiz muayene yapılmasını organize etmiştir. Köy gezilerine doktorların da katılmasına ve gidilen köylerde sağlıkla ilgili sorunların saptanmasına aracılık etmiştir. (CHF, 1940).

Bu hizmetlerin yürütülebilmesi için gerekli kaynaklar müsamere, balo, gezi organizasyonları, temsil şubesinin yılda üç defayı geçmemek üzere bu şube yararına vereceği temsiller, aynı şekilde güzel sanatlar şubelerini yılda üç defayı geçmemek üzere bu şube yararına vereceği konserlerden sağlanmıştır (Çeçen, 2000).

2.12. Halk Dershaneleri Ve Kurslar Şubesi

Bu kolun amaçları, okuma ve yazmayı halk arasında geniş ölçüde yaymak, halkın bilgisini artıracak dil ve uzmanlık kursları açmak, teknik bilgileri halk arasında yaymak, el sanatlarını teşvik etmektir (İğdemir, 1974). Bu şubenin öncelikli hedeflerinden biriside halkın bilgisini yükseltecek her türlü yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini sağlamak ve korumaktır. Açılan kurslar şunlardır; Türkçe, temel fizik, temel kimya, dikiş, nakış, ütü-kola, şapkacılık, çiçekçilik, muhasebe, bağcılık, arıcılık, elektrikçilik, yabancı dil, hesap, daktilo, tarih ve yurt bilgisi, müzik, resim, fotoğrafçılık, itfaiyecilik, köy kâtiplerini yetiştirme, telgrafçılık, bahçıvanlık, kitap ciltlemek (CHF, 1940).

Halkevi şubeleri arasında en yoğun çalışmalarda bulunanların başında bu şube gelmektedir. Bu şubenin açtığı kurslarla yetişkin nüfusun okuma yazma oranı yükselmiş, ayrıca toplumsal kültür düzeyinin yükselmesi de sağlanmıştır. Atatürk, bu şubeye büyük önem vermiştir. Halkevleriyle ilgili sözleri bu şubeye dikkat çekmektedir:

Millet, şuurlu birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlanmalıdır. En kuvvetli ders vasıtalarına, en yetişkin muallim ordularına malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, halkı bir kütle haline getirmek için ayrıca bir milli halk mesaisinin tanzimini ihmal etmeyeceğiz.

Halkevleri; halkçılık ilkesine bağlı kalınarak Türk halkını uyandırmak, bu uyanışın gücüyle, halkı gerçek bir halk yönetimi sürecine hazırlamak işlevini bilhassa bu şube aracılığı ile yerine getirmiştir. Atatürk, Halkevleriyle, devrimin halksız olamayacağı, halksız gelişmeyeceği, halk yönetiminin ancak somut, bilinçlenmiş halk kaynağıyla gerçekleşebileceğini göstermek istemiştir (Kansu, 1974).

2.13. Kütüphane Ve Neşriyat Şubesi

Her Halkevinde bir kütüphane ve okuma odasının bulunması Halkevinin ilk şartlarından sayılır. Halkevinin bulunduğu yörede başka kütüphane varsa bunlarla işbirliği yapılması, Halkevi dışındaki farklı yerlerde ve yakın köylerde de okuma odaları açılması, seyyar kütüphaneler düzenlenmesi, bu kolun görevleri arasındadır. Ayrıca kahvelerde sahiplerinin onayıyla okuma günleri düzenlenir ve güzel okuma yeteneğine sahip bir yurttaşaya uygun görülen eserler yüksek sesle okutularak halka dinletilmiştir (CHF, 1940).

Kütüphane ve neşriyat şubesinin bir görevi de Halkevlerinin bütün yayınlarını bastırmak ve dergiler hariç tüm yayınları parasız olarak dağıtmaktır (CHF, 1940). Halkın kültür seviyesini yükseltmenin halka Kemalizm'in esaslarını, milli tarihimizi öğretmenin ve her türlü bilgiyi halk arasında yaymanın ancak bu konuları dair yazılmış kitapları halka okutmakla mümkün olacağı düşünülürse, Halkevlerinin bu koluna düşen ödevin önemi daha iyi kavranır (İğdemir, 1974).

Halkevlerine alınan kitaplar şu kaynaklardan sağlanmaktaydı:

- 1- Devlet Dairelerinden
- 2- Dil ve Tarih Topluluklarından
- 3- CHF Genel Sekreterliğinden
- 4- Vatandaş bağışları ile
- 5- Satın alma yolu ile

Vatandaşlardan gelen ve satın alınan kitaplar temel kriterlere uyup uymadıklarının kontrolü için Halkevi başkanlarınca incelenirdi. Koşulları yerine getirmeyenler CHF'nin Genel Sekreterliğine gönderilirdi. Yurtdışından gelen resim ve reklâm içeren tüm yayınların da hemen Genel Sekreterliğe gönderilmesi gerekiyordu (Karpaz, 1974).

Kütüphaneye girmesi yasaklanan kitaplar ise şu tür kitaplardır;

- a. Türk inkılâbı ideolojisine uymayan kitaplar,
- b. Dini nitelikte olan kitaplar,
- c. Yabancı rejim ve ideolojileri tasvir eden kitaplar,
- d. Hurafeleri, geri ve irticai zihniyeti amaçlayan kitaplar,
- e. Bedbinlik telkin eden, cinayet, intihar gibi olayları tasvir eden kitaplar,
- f. Şehvet ve ihtiras eğilimlerini kamçılayan ve gençleri kötü alışkanlıklara teşvik eden kitaplar (Çeçen, 2000).

2.14. Köycüler Şubesi

Köycülük şubesi asıl görevi; köylerin toplumsal, sıhhi, ruhsal gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve birlik duygularının güçlenmesine çalışmaktır (İğdemir, 1974). Halkevlerinin temel amacı olan kitlelerin inkılâp ilkeleri uyarınca eğitimi, Köycülük şubesi sayesinde gerek düşünüşte gerekse yaşayışta modernleşme çabalarının en yavaş yürüdüğü kırsal kesim insanına ulaşmayı hedeflemektedir. Ayrıca, halk ile aydın

kesim arasındaki uçurumu kapatmak, aydınlara halkın öz değerlerini yani ulusal kültürü tanıtırken halka da uygarlığı ve Cumhuriyet rejiminin ilkelerini aşlamak yönündeki ikili hedef bu kolun çalışmalarında belirleyici olmuştur (Karpat, 1973).

Halkevleri bu faaliyetler kapsamında sık sık köylere gitmişler, uygun mevsimlerde köylerde törenler, bayramlar düzenleyerek temsiller vermişlerdir. Doktorlarıyla hasta köylüleri muayene ve tedavi etmişlerdir. Belirli bir köyü ele alarak bu köyün kalkınması için gereken çalışmaları yapmışlardır (Gedikoğlu, 1953).

Halkevleri köylünün şehirdeki işlerine aracılık etmiştir. Devlet dairelerindeki işlerini takip etmiştir. Kısacası, talimatnamenin çizdiği programa göre köy kalkınması, köylü ile kentli arasındaki bağlılığın artması, temiz ve zengin Türk köyünün yaratılması için uğraşmıştır (İğdemir, 1974).

Halkevlerinin Köycülük Şubesi Dershane ve Kurslar Şubesi ile işbirliği yapmış ve köylülerin mektuplarının yazılması, muhtaç köylü çocuklarının okutulmasını sağlamıştır. Köy öğretmenleri ve eğitmenleri bu şubenin doğal üyeleri sayılmıştır.

2.15. Müze ve Sergi Şubesi

Bu şube 1940 Yılında yönetmelik değişikliği sırasında “Tarih ve Müze Şubesi” adını almıştır. Başlangıçta ise bu şube Halkevi müzesi ve sergiler grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Müze grubunun görevleri şunlardır:

1. Mensup olduğu Halkevi yöresindeki tarihi eser ve anıtların korunması için resmi makamları aydınlatmaktır.
2. Eğer Halkevinin bulunduğu yerde müze varsa onları zenginleştirmeye yoksa anıtların fotoğraflarını aldırır, küçük modellerini yaptırır. Anıtların üzerindeki yazıları alarak okunmasını sağlar.
3. Tarihi önemi olan eski yazı, cilt, tezhip, divan, minyatür, çini, halı, nakış, eski milli giysi, yazmaları toplamaya çalışarak yerel müzelerin açılmasına hizmet eder (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940: m.113).

Sergi grubu ise güzel sanat eserlerinin sergilenmesi ve halka tanıtılması, bunu yanı sıra yerli malı ürünlerinin tanıtılıp kullanılmasına önderlik eder. Birçok Halkevinin Müze ve Sergi Şubesi, yörelerinin tarihine ilişkin yapıtlar yayınlamışlardır. Ayrıca birçok halkevi yöresinin tarihini ve atasözleri, maniler, milli masallar, yerel gelenekler gibi kültürel öğelerini araştırmış; sonuçları kitaplarda, broşürlerde ya da dergilerde yayımlanmış, elde ettiği tarihi eserler ve belgelerle devlet müzelerine katkıda bulunmuştur (Çeçen, 2000).

2.16. Halkevlerinin Kapanışı

1946 seçimlerine kadar Halkevleri ülkede sorun teşkil etmiyordu. Tek partili yönetimde halkevlerinin CHF'ye bağlı bir kuruluş olması sorun çıkartmamıştı (Şimşek 2002:204-205). Çok partili yönetimde halkevlerinin durumu siyasiler tarafından sorgulanmaya başlanmıştı. Halkevleri ve halkodalarının üzerinde büyük bir baskı vardı. Aslında CHF ile Demokrat Parti arasındaki halkevleri sorunu 1947 yılında başlamıştır. DP, CHF'yi halkevlerinin parasını almakla suçlamıştır (T.B.M.M Tutanak Dergisi, 23. Birleşim, 1947: 297).

İktidar ve muhalefet arasında halkevlerinin hukuki statüsü, mali bütçesi ve üyelerinin CHF'li parti yöneticileri yüzünden gerilimler yaşanmıştır. Halkevleri ve halkodaları tüzel kişiliğe sahip olmadığından devletten mali yardım almamıştır. İsmet İnönü bu sorunu çözmek amacıyla balo ve gezilerin ücretli olmasını önermiştir. Ayrıca halkevleri tüm partilere açık olduğunu da vurgulamıştır. Bu şekilde halkevlerinin CHF tekelinde olduğu iddiaları geçersiz hale gelecekti (Duman, 2012). Meclisten oluşturulacak kurulla halkevleri incelenmiştir. Bu kurulun raporunda, hiçbir halkevine dokunulamayacağı, ayrıca CHF ile arasındaki bağın da ortadan kalkmayacağı belirtilmiştir (Çeçen, 2000).

Başlangıçta Türk Ocağı olan Ankara Halkevi yeniden kurulan Türk Ocağına verilmiştir (Turan, 2004). Ancak devralınan yapılarla araç ve gereçlerin, özellikle de sayısı 600.000'i aşan kitaplarla sayıları bilinmeyen belge, fotoğraf, tablo, afiş, plak ve benzeri malzemenin nasıl kullanılacağı saptanmadığı için bunların çoğu dağılmış, kaybolmuş ya da alanların elinde kalmıştır.

Çok partili hayata geçişle beraber, halkevleri siyasi alanda tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle CHF'nin yan kuruluşu olması ve arasındaki bağ en çok eleştirilen nokta

olmuştur. Tek partili dönemde, CHF ile halkevleri arasındaki ilişki sorun yaratmamıştır. 1950 seçimlerini Demokrat Parti'nin kazanmasıyla beraber ülkede yeni bir dönem başlamıştır. Tek parti iktidarından çok partili yönetime geçişte partiler arası ihtilaflar ülke yönetiminde ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlardan biri halkevleridir (Turan, 2004).

Demokrat Parti, Halkevlerini CHF'nin yan kuruluşu olduğunu ve topluma bu partinin politikalarını dayattığını dile getirmiştir. Halkevi yöneticilerinin aynı zamanda devlet ve parti yöneticisi olması, çalışmaların gelişmesi açısından yarar sağlıyorsa da halk özgürce hareket edememiştir. Bu durum bazı bölgelerde toplumsal sorunlara sebep olmuştur. Demokrasiye geçiş ile beraber parasızlık da Halkevi için büyük sorun olarak ortaya çıkmıştır. Artık çok parti dönemine girildiğinden, karşıt partililer devletin bütçesinden halkevlerine ödenek ayrılmasına karşı çıkmışlardır. Bazı il ve ilçelerde belediye başkanları Halkevlerine yaptıkları yardımları kesmişlerdir. Maddi kaynak azalınca halkevlerine ait dergiler yayınlanmamıştır (Çeçen, 2000).

Yurt gezilerine çıkan Demokrat Partililer Halkevlerine uğramamışlar ve buralara Cumhuriyet Halk Parti'sinin yan kurumları olarak bakmışlardır (Çeçen ve Şimşek 2002). Her şeyden önce Halkevlerinin varlığı ve statüsü Demokrat Partililer ile Cumhuriyet Halk Partilileri arasında ciddi bir ihtilaf konusu haline gelmeye başlamıştır. Bu durum çok partili bir rejimde, bir siyasal partinin yan kuruluşlarının devletten kaynak sağlaması tepkilere yol açan bir durum haline gelmiştir. Bu tema Halkevlerinin kapatıldığı yıl olan 1951 yılına kadar DP ve DP yanlısı basın tarafından büyük bir başarıyla işlenmiş ve sonunda Halkevlerinin kapatılması amacına erişilmiştir (Duman, 2013).

Bu dönemde Halkevlerinin toplum içindeki konumu da değişmiş ve CHF'ye bağlılıkları sorun yaratmaya başlamıştır. Diğer partilere üye olan vatandaşlar Halkevlerine gitmekten çekinir duruma gelmişlerdir. Bu gelişmelerle birlikte devlet yönetimi Halkevlerinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamış, yapılan etkinliklerde gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir. Ayrıca, bütçenin kısılması ile halkevlerinde bir kaynak sıkıntısı oluşunca, halkevlerinin bazı etkinliklerde halktan ücret alabileceği yönünde bir açıklama yapılmıştır. Aslında DP'nin halkevleri konusunda ortaya attığı iddialar temel olarak gerçeği yansıtmıştır. Çünkü çok partili hayata geçiş sürecinde, CHF ile halkevi teşkilatları birçok yerde aynı binada ve bir arada faaliyetlerini yürütmüşlerdir. İl ve ilçelerdeki CHF teşkilatları yapmış oldukları parti kongreleri ile diğer etkinliklerinde halkevi salonlarını

istedikleri gibi kullanırken aynı yerlerde bulunan DP teşkilatları bu imkândan çoğu kez mahrum kalmıştı. Bundan dolayı DP iktidara geldikten sonra bu kurumları CHF'den almak için uğraşmıştır (Şimşek, 2002).

Halkevlerinin, devlet ile millet arasındaki kopukluğu gidermek veya aralarını güçlendirmek amacıyla kurulması tasarlanmıştır. Ancak halkevlerinin CHF'nin bir yan kolu olarak çalışmış olması, CHF'nin iktidarının bitmesiyle onların da sonunu getirmiştir. Halkevlerinin yasal bir kimliklerinin olmaması faaliyetlerinin durdurulmasını kolaylaştırmıştır. CHF Genel Sekreterliğinin 12.01.1932 tarih ve 7 sayılı genelgesiyle CHF parti teşkilatlarına gönderilen talimatname ile halkevleri kurulmuş ve 1951 yılında faaliyetleri durana kadar hep bu talimatnamelerle yönetilmişlerdir.

Halkevleri ve CHP mallarının hazineye devri hakkındaki yasa tasarısı, 6 Ağustos 1951'de TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. Görüşmeler sırasında CHP Genel Başkanı İnönü, Halkevlerinin kültür yaşamındaki önemini vurgulamış ve kaldırılmasını yersiz ve haksız bir yıkım olarak yorumlamış; tasarıyı "müsadere kanunu" olarak adlandırmış ve eleştirmiştir. Yasa tasarısı, 8 Ağustos 1951'de TBMM'de oylandığı gün CHP bu tasarıyı protesto ederek oylamaya katılmamıştır. Buna rağmen tasarı DP milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmiş ve yasalaştırılmıştır (Akşam, 9 Ağustos 1951:1-2).

Sonuç olarak Halkevleri 1951 yılında resmen kapatılmış 1960 ve 1980 askeri darbelerden sonra halkevleri ikinci ve üçüncü defa kurulmuşlarsa da, herhangi bir siyasi partiye bağlı olmadan bağımsız dernek statüsünde varlıklarını göstermeye devam etmişlerdir.

Halkevlerinin kapanmasından sonra, 1952 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde "Halk Eğitim Bürosu" kurulmuş sonra 1953 yılında köy ve bucaklarda "Halk Okuma Odaları" 1956 yılında da ilçelerde "Halk Eğitim Merkezi" açılmaya başlanmıştır. Unesco desteğiyle, 1959 yılında Türkiye'de bir Temel Eğitim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezin çalışmalarına yerli ve yabancı elemanlar katılmış, bazı köylerde halk eğitimi ve toplum kalkınması denemeleri yapılmıştır (MEB, 1994).

Türkiye'nin planlı kalkınma dönemine girmeye hazırlandığı 1960 yılında, Halk eğitimi hizmetlerinin etki alanını genişletme, dağınık faaliyetleri yurt düzeyinde teşkilatlanacak bir kuruluşla yürütmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak "Halk Eğitim Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Genel Müdürlük bir süre Köy İşleri Bakanlığı bünyesine

alınmış, sonra yeniden Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 18 Ağustos 1972 tarihinde Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesine alınmıştır. 5 Eylül 1977 tarihinde genel müdürlüğün adı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Aynı tarihlerde Çıraklık Eğitimi genel Müdürlüğü kurulmuştur. Çıraklık eğitiminin de bir yaygın eğitim hizmeti olduğu düşüncesiyle 8 Ağustos 1984 tarihindeki genel müdürlüğün birleştirilmesiyle Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Aksoy ve diğerleri, 1997).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, geçmişte ya da var olan bir durumu tanımlamayı amaçlayan, araştırma yaklaşımı olan *doküman incelemesi* kullanılmıştır. Konu hakkında bilgiler doküman incelemesi modeli araştırma yaklaşımına uygun olarak çeşitli yazılı belgelere başvurarak elde edilmiştir. Konuyla ilgili T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv Belgelerine, çeşitli kaynaklara ve arşiv belgelerine başvurulmuştur. Elde edilen verilerin araştırma da tarafsız bir şekilde kullanılması konusunda titizlik gösterilmiştir. Elde edilen kaynaklardan geçerli ve güvenilir bilgiler toplanıp doğru sonuçlara ulaşmak için toplanan veriler *tenkit* süzgecinden geçirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışma grubu Türkiye’de 1932-1951 yılları arasında Halkevleri.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma hakkındaki veriler var olan kayıt ve belgeler incelenerek doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Mevcut belgeler tespit edilip elde edilen bilgiler değerlendirilerek tahlil edilmiştir. Öncelikle konuyla ilgili elde edilen arşiv belgelerine ulaşılmıştır. T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv Belgelerinden elde edilen belge ve kaynaklar ile Arşiv belgeleri dışında büyük bölümü temin edilmiş olan tetkik eserlere de

ulaşılmaya çalışılmış ve bunlar da çalışma da kullanılmıştır. Arşiv belgeleri ve tetkik eserler dışında kütüphanelere de gidilip konuyla ilgili kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmaya ilk olarak çalışmanın taslağı belirlenerek başlanmıştır. Çalışma alanıyla ilgili belgeler ve eserler toplanarak *doküman analizi* yapılmış, alıntılar yapılarak yapılan alıntılar kaynakça kısmında belirtilmiştir. Yapılan alıntılar çalışmanın kronolojik sırasına uygun şekilde kullanılmıştır. Sıralamada çalışmanın geneline uygun açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Açıklayıcı bilgiler konu başlıklarına göre yapılandırılmıştır. Bilgiler araştırmanın problemine çözümleyici olabilmesi için devamlılık ilkesine uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın çalıntı veya aşırma olmadığını kanıtlamak için kaynakçalar detaylı olarak yazılmıştır. Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan belgelerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Değerlendirme işleminin sonuç bölümünde belirtilmesiyle çalışma tamamlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Halkevlerinin faaliyetlerine genel olarak bakıldığında halk eğitimi konusunda oldukça önemli çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Oluşumu sırasında da temel amaçları arasında yer alan halk eğitimi için tüm yurt genelinde yaygın olarak gösterdikleri büyük özveri dönemin siyasetçileri ve eğitimcileri tarafından da her fırsatta olumlu olarak değerlendirilmiştir.

1934 yılında İnönü'nün şu sözleri halkevleriyle ilgilidir:

Halkevleri bizim kendi anlayışımıza göre Türk vatanında, Türk Cumhuriyetinde, ahlak, ilim ve anlayış mefhumlarının tatbik edildiği, izah olunduğu, genişletildiği ve kökleştirilip yerleştirildiği yerlerdir. Halkevlerinin bilhassa karakter ve ahlak mefhumlarında oynayacağı role, büyük role bugün şu anda bütün halkevlerinde toplanan vatandaşlarımızın dikkatlerini celbetmek isterim (İnönü'nün İkinci Söylevi, 1942: s.16).

Halkevlerinin vatandaşlık eğitiminde ki vazifeleriyle ilgili olarak da şunları söylemiştir:

Halkevlerinin terbiye etmek için belli başlı uğraşacakları, dikkat edecekleri ve takip edecekleri bir mevzu addetmeliyiz ve her vesile ile anlatmalıyız. Zamanın vesaiti ne kadar ilerlerse ilerlesin, memleketlerin zenginlikleri ne kadar çoğalırca çoğalsın, bir memleketin emniyeti için başlıca vasıta esaslı vasıta ve tek vasıta evlatlarımızın vatanperverliği fedakârlığıdır. Diğer her malzeme, diğer her vasıta ve silah olarak kullanılacak her şey vatanperverliğin ve fedakârlığın yanında yüzüne

bakılmaz, bayağı bir şeyden ibarettir. Ancak milletlerin, fertlerin memleketi korumak için memleketin yüksek, sağlam ve bilhassa masun yaşaması için icabında gösterebilecekleri fedakârlığın hudutsuz olduğunun bilinmesi, o memleketi yaşatacak olan tek çaredir (İnönü, İkinci Söylev, 1942: s.17).

Nafi Atuf Kansu ise Halkevlerini eğitim açısından şu ifadelerle değerlendirmiştir; Halkevlerinde ulusal ve sosyal hayatın temelleri terbiye suretinde, öğretim suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır, bunu iltizam ediyoruz. C.H.P'nin Halkevleri vasıtasıyla memleket içinde güttüğü kültür politikası, bu vasıta ile ilim ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyasası, ekonomisi hakkında en yeni ve en doğru malumatı ortaya dökmektir (Kansu, 1974)

Yukarıda verilen görüşler değerlendirildiğinde halkevlerinin Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

4.2. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Yorumlar

Halkevlerinin faaliyetleri incelendiğinde eğitime katkılarını aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür;

1. Halkevleri vatandaşlık eğitimi konusunda katkı sağlamıştır.
2. Halkevleri milli kültür bağlamında karakter eğitimi konusunda katkı sağlamıştır.
3. Halkevleri milli değerlerin genç nesillere aktarılması boyutunda değerler eğitimi açısından katkı sağlamıştır.
4. Halkevleri öğretmenlerin aktif olarak görev almaları konusunda teşvik edici olmuştur.
5. Halkevleri cumhuriyet ve demokrasi kavramlarının ve inkılapların gerekçelerinin anlatılması konusunda eğitici çalışmalar yapmıştır.
6. Eğitimin ekonomik kalkınmada ki öneminin anlaşılıp benimsenmesi noktasında etkili olmuştur.
7. Halkevleri güzel sanatlar eğitiminin önemi konusunda halkı bilinçlendirmiştir.

8. Halkevi kadınların sosyal ve kültürel gelişimlerinin desteklenmesi ve sosyal hayatta daha fazla yer almaları konusunda teşvik edici olmuştur.

9. Halkevleri ve halkodaları memleketin her köşesinde okumanın önemi üzerinde durmuş ve halk arasında okumaya olan ilginin arttırılması için teşvik edici olmuştur.

10. Türk dilinin sadeleşmesi ve güzel kullanımı konusunda halkı bilinçlendiren çalışmalar yapmıştır.

11. Sosyal yardımlaşmanın önemi ve halkın bu konuda teşvik edilmesi için çalışmalar yapmıştır.

12. Halkevleri bünyesinde açılan kurslarla okur-yazar oranının arttırılmasına çaba göstermiştir.

Halkevleri Türk eğitim tarihine büyük katkılar sağlamıştır. Toplumun değişiminde ve modernleşmesinde bu kadar derin etkiler bırakmalarının en önemli nedeni ülke genelinde hızlı ve etkin bir şekilde açılmış olmaları ve çalışmalarını köylere kadar götürmek konusunda göstermiş oldukları büyük azimdir. Açılan her halkevi ve halkodası açılmış olduğu yerde büyük izler bırakmış, bölge halkıyla iç içe olmak için yoğun bir çaba göstermiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde 1932-1951 yılları arasında açılmış olan halkevlerinden çoğu ayrı ayrı çalışmalara konu edilmiş, faaliyetleri ve bölgelerindeki sosyal ve kültürel hayata katkıları incelenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve Cumhuriyetin ilanı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti hızlı bir değişme ve gelişme dönemine girmiştir. Yapılan inkılâpların ve yeniliklerin halka benimsetilmesi, yayılması ve devlet ile halk arasında iletişimi sağlayacak bir kurum gerekli hale gelmiştir. Bunun için gerekli olan Halkevleri kurulmuştur. Halkevleri, halk eğitimi konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Cumhuriyet ilke ve inkılâplarının halka anlatılması ve geniş halk kitlelerinin yenilikleri kabul etmesi konusunda başarılı çalışmalar yapmıştır.

Türkiye de, Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında çok az oranda çalışılmış bir konu olduğu görülmektedir. Kitap, makale, bildiri gibi yayınlar ise Halkevlerinin Eğitim Faaliyetlerinin önemi ve büyüklüğüne bakıldığında yeterli değildir.

5.2. Sonuç

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve Cumhuriyetin ilanı ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti hızlı bir değişme ve gelişme dönemine girmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılması, Saltanat ve Halifeliğin kaldırılması, ardından yeni alfabe ve medeni kanunların kabulü ve yapılan inkılâplar köklü ve geniş toplumsal değişim sürecini başlatmıştır. Yapılan inkılâpların ve yeniliklerin halka benimsetilmesi, yayılması ve hükümet ile halk arasında iletişimi sağlayacak bir kurum gerekli hale gelmiştir. Türk Ocakları milli mücadele yıllarında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bu görevi üstlenmiştir.

Atatürk Türk Ocaklarının görev ve işlevini tamamladığına karar vermiş ve ardından ilk olarak Türk Ocaklarını iktidar partisi Cumhuriyet Halk Partisinin kontrolü altına girmesini sağlamıştır. CHF Türk Ocaklarının deneyim ve birikiminden faydalanarak yeni bir kurum oluşturma çabalarına başlamıştır. Bu amaçla Avrupa ülkelerine eğitimciler gönderilmiş ve bu ülkelerin kitle eğitim çalışmaları incelenmiştir. Bu eğitimcilerden özellikle Vildan Aşir Savaşır'ın raporu dikkat çekmiş ve bu rapor doğrultusunda Halkevleri 19 Şubat 1932 yılında on dört ilde ki şubeleri ile faaliyetlerine başlamıştır.

Başlangıçta on dört il merkezinde kurulan Halkevleri hızla çoğalmış, il merkezlerinde ve ilçelerde yeni şubeler açılmış ve Halkodaları ile de köylere kadar ulaşmışlardır. Cumhuriyetin ideal ve ülkeleri aydınlar tarafından halka anlatılmaya başlanmıştır. Batılı eğitim sistemleri incelemiş fakat Halkevlerinde birebir bu eğitim sistemleri uygulamamıştır. Bu eğitim sistemlerinin bilimsel düşünüş ilkeleri örnek alınmıştır. Bunda o dönemde Batının teknikte ve sanayide ilerlemiş olmasının büyük etkisi vardır. Halkevleri halka hizmet kurumlarıdır bu çerçevede üye kabul ederken sınıf, katman, etnik köken, siyasal görüş ve bunun gibi ayrılıkçı tutumlardan uzak durmuşlardır. Halkevleri halkı birleştirici ve kaynaştırıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Mali yapıları düzenlenirken hassas davranılmış, bütçelerinin kendi kendine yetmesi hedeflenmiş ve özelliklede yardım, bağış alınırken dikkat edilmesi kararlaştırılmıştır. Örgütsel yapısında, Halkevlerinin her hareket tarzı en ince ayrıntısına kadar belirtilmiş, yönetmeliklere ve tüzüklere bağlanmıştır. Bu yönetmelik ve tüzükler CHF tarafından çıkarılmaktadır ve bu konuda tek hâkim CHF'dir. Halkevlerine getirilen eleştirilerin başında da sivil bir halk eğitimi kuruluşunun, tamamen iktidar partisi CHF'nin kontrolü altında faaliyetlerini gerçekleştirmiş olmasıdır. Halkevlerinin temel amacı halka genç Türkiye Cumhuriyetinin ideolojisini anlatmak, halkta ulusal bilinci oluşturmaktır. Bu sayede Cumhuriyet rejimi halk arasında destek görmeye başlayacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için ülke çapında eğitim faaliyeti başlatmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ki halk eğitimi girişimleri okuma-yazma öğretimiyle sınırlı tutulmuş olmasına karşın, Halkevlerinde halk eğitimi çeşitlilik göstermektedir. Halkevleri eğitim faaliyetlerini 9 şubede sürdürmüştür. Dönemlere göre bu şube isimleri küçük farklılıklar göstermekle beraber temelde görevleri değişmemiştir. Şube faaliyetleri dürüst, çalışkan, öğrenme isteğiyle dolu insanlarla gerçekleştirilmiştir.

Eğitim faaliyetleri bakımından dil, tarih, edebiyat, kütüphane ve yayın şubeleri önemli hizmetler vermiştir. Verilen konferanslar ve açılan kurslarla halkın bilgi düzeyinin artırılması sağlanmıştır. Verilecek konferanslar titizlikle CHF tarafından kontrol edilmiş ve seçilmişlerdir. Bu şubelerin önemli faaliyetlerinden biride dergilerdir. Halkevlerinin 50’den fazla dergi çıkarmaları dikkat çeken bir çalışmadır. Bu dergiler arasında Halkevi Genel Merkezinin çıkardığı ve uzun süre yayınlanan Ülkü dergisinin ayrı bir yeri vardır. Türk folkloru üzerine yapılan çalışmalarla unutulmuş destanlar yeniden derlenmiştir. Türk dili üzerine Halkevi şubelerinin yaptığı araştırmalar ve derleme çalışmaları pek çok sözcüğün sözlüğümüze kazandırılmasını sağlamıştır.

Güzel Sanatlar şubeleri resim, müzik, heykel, mimari ve süsleyici sanatlara yetenekli gençlerin toplanıp eğitilmesini sağlamışlardır. Bu şubelere CHF yetkililerince önem verildiği görülmektedir. İsmet İnönü’nün yaptığı çeşitli konuşmalarda fen eğitimi kadar güzel sanatlar eğitime de önem verilmesi gerektiğini söylediğini görüyoruz. Bu şubelerin en önemli amacı ulusal kültür ve ulusal sanat anlayışının yerleştirmeleridir.

Temsil şubeleri ile halka tiyatro ve sinema sevgisi aşılanmıştır. Tiyatro konusunda yetenekli gençler bu şubede toplanmış, eğitilmişler ve temsiller sahneye koymuşlardır. Sahnelenen temsiller ile Milli Ahlakın oluşması, gençlerin akıcı ve güzel konuşması sağlanmıştır. Tiyatro çalışmalarına özellikle kadınların katılması teşvik edilmiş, bu yönde çalışmalar yapılmış ve bu konuda belli bir mesafe alınmıştır. Sinema salonları halk tarafından doldurulmuş ve filmler halk eğitimine uygun seçilmiştir. Bu filmler görsel eğitim aracı olarak kullanılmış ve vatandaşların sosyalleşmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca sinema ve tiyatro gösterileri Halkevlerinin cazibe merkezlerini oluşturmuşlardır. Bu şubelerde aynı zamanda sahnelenen tiyatro oyunları ve filmlerle diğer şubeler arasında en çok sayıda vatandaşa ulaşmayı başarmıştır.

Spor şubelerinde gençlerin jimnastik, güreş, eskrim, bisiklet, yüzme, dağcılık, yelken, yürüyüş ve milli rakslar gibi beden eğitimi hareketlerinde kendilerini geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Gençlerin yetenekli oldukları spor dallarında mahalle aralarından kurtulmaları ve müsabakalara katılmaları bu şubenin çalışmaları sayesinde sağlanmıştır. Spor şubeleri temsil şubeleri gibi halka ulaşmakta başarılı olan şubelerden birisidir. İhtimai Yardım şubeleri, toplumda sosyal dayanışmanın artmasını, fakirlere yardım edilmesini, özellikle fakir okuma imkânı olmayan çocukların eğitim masraflarının ve eğitimlerinin üstlenmesi gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Bu şubelerin o tarihlerde sokaklarda dilencilik yapan çocuklara yardım elini uzatması ve çocukları sokaklardan kurtarmaya çalışması bu günkü yaygın eğitim faaliyetlerine ve sosyal yardım kuruluşlarına örnek olması açısından önemlidir.

Halk Dershaneleri ve Kursları şubeleri okuma-yazma kursları, çeşitli teknik eğitim kursları ve el becerisi kursları açmışlardır. Bu kursların yanında temel fizik, temel kimya, dikiş, nakış, ütü-kola, şapkacılık, çiçekçilik, muhasebe, bağcılık, arıcılık, elektrikçilik, yabancı dil, hesap, daktilo, tarih ve yurt bilgisi, müzik, resim, fotoğrafçılık, itfaiyecilik, köy kâtiplerini yetiştirme, telgrafçılık, bahçıvanlık, kitap ciltlemek gibi konularda da kurs verilmiştir. Bu kursların parasız olması ve bitirenlere diploma veya sertifika verilmesi bu şubeye olan ilgiyi artırmıştır.

Kütüphane ve Neşriyat şubeleri halkın kültür seviyesinin yükselmesine çalışmışlardır. Kütüphaneye alınacak kitaplar CHF tarafından çok sıkı bir denetimden sonra alınmaktadır. Bu şubeye laikliğe karşı çıkan ve dini anlatan kitaplar kesinlikle alınmamıştır. Bu durum bugünkü demokratik bakış açısından eleştirilmiştir.

Köycüler şubeleri köylüye okuma-yazma, yeni tarım teknikleri kullanma metotlarını öğreten kurslar düzenlemişlerdir. Buna ilaveten kırsal ve kentte yaşayan halk arasındaki kopukluğu da gidermeye çalışmıştır. Bütün bu çalışmalara rağmen köycülük şubelerinin çalışmaları hedefine ulaşamamıştır.

Müze ve Sergi şubeleri ile Milli değerlerimizin korunması, ülkemizin sahip olduğu tarihi eserlerin sergilenmesi sağlanmıştır. Halkevi şubelerinin üye kayıtlarını incelediğimizde; üyelerin yarısının sosyal etkinlikler olan İçtimai Yardım, Spor ve Köycüler şubelerine kaydolduklarını görmekteyiz. En az üyesi bulunan şubeler ise Dil, Tarih, Edebiyat şubeleri, Müze ve Sergi şubeleri ve Kütüphane ve Neşriyat şubeleri olduğunu görüyoruz. Buradan üyelerin kültürel faaliyetlere, sosyal faaliyetler kadar ilgi göstermedikleri görülmektedir.

Halkevleri, halk eğitiminin görev ve kapsamında yer alan uygulamalardan gösteri, alan gezileri ve düz konuşma yöntemlerini kullanmışlardır. Ancak bugün halk eğitiminde yer alan takım tartışması, açık oturum, rol oynama, alıştırma ve küme tartışması gibi yöntemleri kullanmamışlardır. Özellikle takım tartışması ve küme tartışmasının olmaması Halkevlerinin Demokrasi eğitiminde yeterince başarıya ulaşamadığı iddialarını

güçlendirmektedir. Bunu yanında halk eğitiminin ana görevlerinden olan köylüyle aydın arasındaki kopukluğun giderilmesi, değişmeye uyum sağlama, boş zamanların değerlendirilmesi eğitimlerinde başarıya ulaşılmıştır. Halkevlerinin en önemli başarısı ise Cumhuriyet ilke ve inkılâplarının halka anlatılması ve geniş halk kitlelerinin yenilikleri kabul etmesidir.

5.3. Öneriler

1. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri konusu (1932-1951) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında anlatılmalıdır.
2. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri sırasında halkın yapmış olduğu çalışmalara Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilmelidir.
3. Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri hakkında dizi, film ve belgesel çekimleri gerçekleştirilmelidir.
4. Yükseköğretim kurumlarında bulunan akademisyenler tarafından Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri öğrencilere doktora, yüksek lisans ve lisans bitirme tezi konusu olarak araştırmalarına teşvikte bulunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2012). *Türkçülük: Türkçülüğün tarihsel gelişimi*. İstanbul: İKS Yayınları.
- Akgün, S. (1983). *Tevhid-i Tedrisat, Cumhuriyet döneminde eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arıkan, M. (1999). Halkevlerinin kuruluşu ve tarihsel işlevi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 23, 262-282.
- Arıkan, M., ve Deniz, A. (2004). Türk ocaklarının kapatılışı, borçları ve emlakinin tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 15, 401-433.
- Arıkan, Z. (1999). Halkevlerinin kuruluşu ve tarihsel işlevi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 6(23).
- Aydemir, Ş. (1999). *Tek adam Mustafa Kemal 1919-1922*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baltacıoğlu, İ. (1950). *Halkın evi*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Başgöze, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkması ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bozkurt, İ. ve Bozkurt, B. (2009). Yeni alfabenin kabulü sonrası Mersin'de açılan millet mektepleri ve çalışmaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, 18(19), 117-135.
- C.H.F. (1932). *Halkevleri talimatnamesi*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- C.H.F. (1934). *Halkevleri talimatnamesi*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- C.H.F. (1940). *Halkevleri çalışma talimatnamesi*. Ankara: Zebaat Matbaası.
- C.H.F. (1942). *Halkevleri çalışma talimatnamesi*. Ankara: Zerbaat Matbaası.
- C.H.P. (1934). *Halkevleri teşkilat, idare ve mesai talimatnamesi*. Ankara.
- C.H.P. (1935). *Halkevleri öğreteneği*. Ankara.
- C.H.P. (1943). *Halkevleri ve halkodalari*. Ankara.
- Celep, C. (1993). *Halk eğitimi (kavramlar, ilkeler, yöntemler ve teknikler)*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Civci, S. (2013) *Halkevleri ve İzmir Halkevi'nin Faaliyetleri (1932-1951)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.
- Çağlar, B. (1936). *1935 Halkevleri*. Ankara: Ulus Matbaası.
- Çeçen, A. (2000). *Atatürk'ün kültür kurumu halkevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çolak, M. (2001). *Muğla'da eğitim (1923-1950)*. Muğla: Muğlaya Hizmet Vakfı.

- Demir, G., ve Şam, E. (2017). Millet mekteplerinin fikri temelini oluşturan halk dersane ve konferanslar talimatnamesi üzerine bir inceleme. *Akademik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(49), 337-350.
- Demirtaş, B. (2008). Atatürk döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmeler. *Akademik Bakış*, 1(2), 155-177.
- Dinç, S. (2004). *Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi*. Adana: Nobel Kitabevi Yayınları.
- Durukan, A. ve Ulusu, U. (2009). Cumhuriyetin kültür kurumu olarak halkevi binaları. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 38-49.
- Enstitüsü, T. D. (Dü.). (1946). *İnönü'nün söylev ve demeçleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eraslan, C. (2003). *Yakın dönem Türk düşüncesinde halkçılık ve Atatürk*. Kumsaati Yayıncılık.
- Erdem, T.; Erez, İ.S., *Kuruluşlarının yıldönümü: halkevleri (1932-1951-1963)*, CHP İstanbul Gençlik Kolları Yayınları, No: 4, İstanbul, 1963
- Ezer, F. (2010). 1929 Krizinin Türkiye'ye etkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 427-442.
- Gedikoğlu, Ş. (1953). *Halk eğitimi*. Ankara: İdeal Basımevi.
- Gencay, C. (1979). *Halk eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Geray, G. (1975). *Halk eğitimine giriş*. Ankara: Ay Yıldız Matbaası.
- Giritli, İ. (1992). *Atatürk ve halkçılık, Atatürk ve inkılapları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil, Tarih ve Araştırma Merkezi.
- Güneş, G. (2000). Mütareke döneminde İzmir'deki türk ocağı ve faaliyetleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3(9-10), 54-57.
- Gürallar, Y. (2003). *Halkevleri: ideoloji ve mimarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güz, N. (1995). *Tek parti ideolojisinin yayın organları halkevleri dergileri (1932-1951)*. Ankara: Bilge İletişim Dizisi Yayınları.
- Güz, N. (2011). *Türk ocakları ve Türk yurdundan halkevlerine*. İstanbul: Türkyurdu Dergisi.
- İğdemir, U. (1974). *Halkevleri ve halkodaları, atatürk ve halkevleri*. Ankara: Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları.
- İnan, A. (1947). Türk tarih kurumunun kuruluşuna dair. *Bellekten*, 9(42), 170-173.
- İnan, A. (1959). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Kansu, C. (1974). *Atatürk ve halkevleri*. Ankara: Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları.
- Kaplan, K. (1974). *Halkevleri, atatürk ve halkevleri*. Ankara: Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları.
- Kara, A. (2006). *Cumhuriyet döneminde kalkınmanın mihenk taşı halkevleri (1932-1951)*. Ankara: 24 Saat Yayıncılık.
- Karadağ, N. (1998). *Halkevleri tiyatro çalışmaları (1932-1951)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Karaer, İ. (1989). *Türk ocakları ve inkılaplar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü: Ankara.
- Karpat, K. (1967). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Kenan, O. CHP müfettiş raporlarına göre birinci yılında halkevlerinin gerçek durumu. *Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi*, 12-16.
- Kodal, T. (2014). Mustafa Kemal Atatürk ve Türk ocakları. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 52, 294-315.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin toplumsal ve kültürel işlevleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(53), 50-81.
- Ortaylı, İ. (2018). *Osmanlı düşünce dünyası ve tarih yazımı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, Y., ve Aktaş, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951 e). *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 45, 235-262.
- Özsarı, M. (2009). *Ege Bölgesi halkevleri edebi ve kültürel çalışmaları*. İstanbul: Asi Yayınları.
- Sarınay, Y. (2008). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk ocakları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sarısaman, S. (2006). Taşrada harf inkılabının uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Atatürk Özel Sayısı)*, 8(3), 93-135.
- Savaşır, V. A. (1977). Halkevlerine doğru. *Halkoyu*, XI/9, 20-28.
- Sevim, A., Öztoprak, İ. ve Tural, M. (2006). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sungu, İ. (1938). Tevhid-i tedrisat. *Bellekten*, 2(7-8), 425-431.
- Şakiroğlu, M. (1996). Halkevi dergileri ve neşriyatı. *Kebikeç* (3), 131-143.
- Şapolyo, E. (1974). *Atatürk ve halkevleri*. Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları, Ankara.
- Şimşek, S. (2002). *Bir ideolojik seferberlik deneyimi olarak halkevleri 1932-1951*. İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Taneri, A. (2006). *Atatürk ve harf inkılabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi (60. Kuruluş Yılı Armağanı Kitaplığı).
- Tunalı, S. (2013). Halkevlerinde yürütülen sanat çalışmaları (1932-1950). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 1-23.
- Tunaya, T. (2008). *Türkiye'de siyasi partiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turan, Ş. (1986). *Türk devrim tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkoğlu, A., ve Uça, S. (2011). Türkiye'de hak eğitimi: tarihsel gelişimi, sorunları ve çözüm önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 53-54.
- Ültanır, E. Ü. (2005). Estonya, İngiltere ve Türkiye'de yetişkinler eğitiminde profesyonel standartlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-23.

Üstel, F. (2011). *Türk ocakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, D. ve Akhan, N. (2011). İlk dönem halkevlerinin eğitim faaliyetleri. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 29, 59-95.

Zeyrek, Ş. (2006). *Türkiye'de halkevleri ve halkodaları*. İstanbul: Anı Yayınları

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 490.01/13.71.05

BCA, 490.1.0.0.724.478.1

BCA, 490.01/4.18.2

BCA, 490.01/847.353.3

.

EKLER

EK 1: 27 Nisan 1930 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Ankara'da Türk Ocağı Kurultay Delegeleri İle

<https://www.ataturktoday.com/AtaturkGunlugu/NisanApril/27.htm>

EK 2: Halkevlerinde Müsamere

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 963 - Dosya No: 727 - Sıra No: 2

BCA,490.01/963.727.2

EK 3: 21 Şubat 1937 Tarihli Halkevinde Yapılan Tören

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 963 - Dosya No: 727 - Sıra No: 2

BCA,490.01/963.727.2

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: ÇOLAK Hasan

Doğum Yeri ve Tarihi: Muğla 03.03.1980

Eposta: hsnck48@gmail.com

Telefon:0.505.3531360

EĞİTİM BİLGİLERİ

İlkokul: Kocamustafendi İlkokulu Menteşe/Muğla 1991

Ortaokul: Merkez Ortaokulu Menteşe/Muğla 1994

Lise: Turgut Reis Lisesi Menteşe/Muğla 1997

Lisans: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2003

Yabancı Dil: İngilizce

İŞ TECRÜBESİ

Öğretmen: 2003-2010 Dershane Öğretmen.

Memur: 2010 yılından itibaren kamu kurumunda memur.